

Makten förändras

Resko väcker starka
känslor s 4-6

Vem kör mest bil?

GU Journalen har
listan s 8

Rothstein anklagar VR

Oinsatta bedömare
s 16-17

2/05

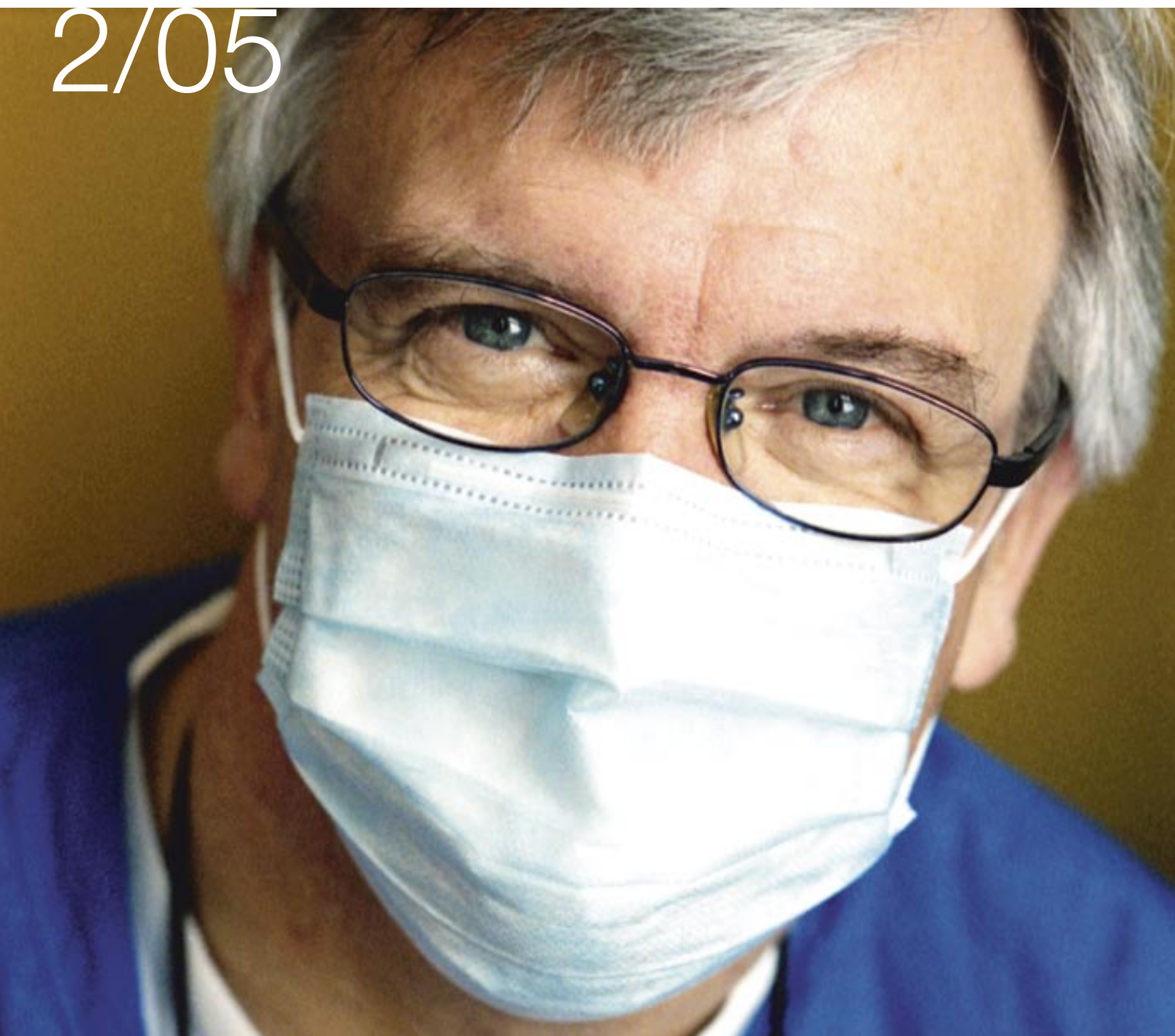

FOTO: HILLEN NAGEL

Ulf Berggren lurades in på forskarbanan

Nu är han världsbäst på tandläkarskräck s 14-15

- 3 **Stopp för doktorander 2006**
- 4-6 **Makten** och ansvaret – åsikter om Resko
- 7 **Töllborg** söker jobb på förvaltningen – begär 92 000 kr
- 8 **Bil i tjänsten** – en miljöfråga
- 9 **En nämnd** för mycket
- 11 **HSV:s utvärderingar** till ingen nytta
- 12-13 **Fuskare** avslöjas i nytt råd
- 14-15 **Ulf Berggren**, unik i Norden
- 16-17 **Slarvigt av VR**, tycker Rothstein
- 18 **Går det vara** snäll och rättvis samtidigt?
- 19 **Vegaexpeditionen** fyller 125 år
- 21 **Doktorand** om ångest
- 22-24 **Tre sidor** debatt
- 26-27 **En lång CV** viktigare merit än forskningsteam
- 28 **Därför behövs** humaniora

GU Journalen

GU JOURNALEN är en personal- och nyhetstidning från Göteborgs universitet

CHEFREDAKTÖR & ANSVARIG UTGIVARE:

Allan Eriksson/Tel: 773 1021
allan.eriksson@adm.gu.se

BITRÄDANDE REDAKTÖR:

Eva Lundgren/Tel: 773 1081
eva.lundgren@adm.gu.se

FRILANSREPORTER:

Kajsa Asklöf/Tel: 773 5708
kajsa.asklof@adm.gu.se

REPRO:

Mattias Jacobsson

FOTOGRAF:

Göran Olofsson/Tel: 773 2929

LAYOUT/GRAFISK FORMGIVNING:

Anders Eurén

MEDVERKANDE SKRIBENTER:

Anna Rökaeus (praktikant), Viveca Bladh, Henrik Axlid, Kerstin Norén, Kerstin Johannesson, Maj Asplund Carlsson, Gunilla Priebe och Leif Alsheimer

KORREKTUR:

Robert Ohlson, Välskrivet i Göteborg

ADRESS:

GU Journalen, Göteborgs universitet
Box 100, 405 30 Göteborg. Fax 031-773 4354

E-POST:

gu-journalen@gu.se

INTERNET:

http://www.gu.se/aktuellt/gu-journalen

TRYCK:

Elanders Infologistics, Göteborg.
Tidningen trycks på miljövänligt papper som uppfyller kraven för Svanenmärkning.

UPPLAGA:

6 400 ex

UTGIVNING:

6 nummer/år. Nästa GU Journal utkommer i juni

MANUSSTOPP:

3 juni 2005

ADRESSÄNDRING:

Gör skriftlig anmälan till redaktionen.
För obeställt material ansvaras ej.
För ej signerat material ansvarar redaktionen.
Citera gärna, men ange källan.
ISSN 1402-9626

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Mager satsning på forskning

I MITTEN AV MARS kom då äntligen forskningspropositionen. Medierna i allmänhet har målat upp en kraftfull satsning på svensk forskning. Tyvärr ser bilden annorlunda ut från vår horisont.

Visst är det bra att regeringen vill satsa ytterligare drygt 2 miljarder kronor på den offentligt finansierade forskningen utöver de dryga 20 miljarder som utgår idag. Men den tioprocentiga ökningen planeras ske successivt fram till år 2008 med det mesta av ökningen i slutet av perioden. Om vi dessutom inte får full kompensation för ökade priser och löner under åren som kommer, är det inte någon nämnvärd reell förstärkning.

Förväntningarna från Göteborgs universitets sida var mycket lågt ställda när det gäller uppräkning av fakultetsanslaget. Därför är det utlovade tillskottet på 34 miljoner kronor i slutet av perioden en positiv vändning i sig. Men om man betänker att vårt totala fakultetsanslag idag är nära en miljard och att tre fjärdedelar av den drygt treprocentiga förstärkningen planeras infalla år 2008, så är de euforiska känslorna långt borta.

EN STOR DEL AV satsningarna avser, som tidigare aviserats, medicin och teknik, men hållbar utveckling har också tillförts som ett prioriterat område. Det bör kunna gynna oss i samverkan med Chalmers. Även förstärkningar av forskarskolor och resurser för meriteringsanställningar bör kunna komma oss till del.

Likaså bör vi i konkurrens med andra kunna få medel för några så kallade starka forskningsmiljöer, även om vi har synpunkter på företeelsen i sig. För att få del av denna typ av satsningar krävs att universitetet satsar betydande resurser av egna medel, det vill säga i princip inom fakultetsanslaget. Universitetet måste också förbinda sig att klara den framtida finansieringen

av uppbyggda miljöer när den direkta statliga satsningen har fasats ut. Vidare anser regeringen att ansökningar om starka forskningsmiljöer ska komma från berörda lärosäten och inte från enskilda forskare eller forskargrupper. Vi måste redan nu börja förbereda oss. Det är viktigt att vi inom universitetet gemensamt kommer fram till en rimlig process för detta.

HÖGSKOLEVERKET HAR kommit med sin bedömning av landets lärutbildningar. Stark kritik framförs såväl från bedömargruppens och verkets sida som från regeringshåll. Nu gäller det att med gemensamma krafter inom universitetet vidta åtgärder. Internt pågår den utredning som prorektor Kerstin Norén leder angående utbildningens organisation och ansvarsfördelning, som beställts av universitetsstyrelsen. Styrelsebeslut förväntas senare i vår. Men de svåraste frågorna rör lärutbildningens innehåll, utformning och kvalitet. Här måste alla goda krafter samverka på ett bättre sätt än hittills.

En annan mycket viktig utredning, som nu är ute på remiss, är den så kallade Resko-utredningen om hur vi i framtiden ska fördela resurser inom Göteborgs universitet och hur kostnader ska debiteras. Det viktigaste är att vi skapar ett system som är rimligt enkelt och lätt att förstå. Allt fler tecken tyder dessutom på att vi gentemot externa finansierare måste bli avsevärt bättre på att kunna tala om vad saker och ting kostar på olika nivåer inom universitetet, inklusive de indirekta kostnaderna.

Och mitt i allt det som vi sliter med på jobbet och hemma så vaknar livet i naturen. Visserligen sägs dagarna mellan hägg och syren vara de underbaraste, men tiden fram till dess är inte så dum den heller.

Gunnar Svedberg

Inga nya doktorander antas till humaniora

Nollintag. Inga doktorander antas till humanistiska ämnen under 2006. Det drastiska beslutet har fakulteten tagit för att undvika ett skenande underskott.

Enligt dekanus var det ett oundvikligt beslut – men doktoranderna är kritiska till att stoppa antagningen redan i höst.

DET ÄR DEN dåliga ekonomin som tvingar Humanistiska fakulteten att ta till så kraftfulla åtgärder. Beslutet beskriver dekanus Christer Ahlberger som extraordinärt och känsligt.

– Vi hade inget val. Alternativet hade varit att säga upp personal. Det är en hård och smärtsam stöt som dock innebär att vi är på spåret igen, säger han.

Genom att stoppa doktorandutbildningen under ett år sparar fakulteten uppskattningsvis 20 miljoner kronor under fyra år och detta innebär att underskottet vänds till ett överskott år 2008.

Susanne Dodillet, forskarstuderande i idé- och lärdomshistoria, motsatte sig fakultetens beslut att inte ta in några nya doktorander under 2006. "Vi hade inget val", säger dekanus Christer Ahlberger.

Men förutsättningen är att nå uppdraget att examinera 120 doktorander under den kommande fyraårsperioden.

– Det kommer vi att klara av – till stor del tack vare att dubbelt så många doktorander antogs under åren 2000 och 2001, säger Christer Ahlberger.

Men beslutet i nämnden var inte enhälligt, även om ingen motsatte sig antagningsstoppet. Det fanns tre, delvis olika, alternativ som nämnden hade att ta ställning till.

DOKTORANDERNA i nämnden röstade emot huvudförslaget, bland dem Susanne Dodillet, forskarstuderande i idé- och lärdomshistoria.

– Förslaget drabbar doktorander och blivande doktorander, och slår mot dem som har minst makt på universitetet.

Hon tycker att det är beklagligt att man inte har utrett alternativ till nollintaget och påpekar att information om doktorandstudier redan legat ute på webbplatsen ett tag. Något som skapade förhoppningar hos dem som tänkt att söka.

– Det är för drastiskt att ställa in antagningen redan i höst. Samtidigt inser vi att det ekonomiska läget är mycket allvarligt, men vi ville hellre införa stoppet 2007, efter det att Bolognaprocessen införts.

Susanne Dodillet påpekar också att många av fakultetens professorer över 65 år inte har gått i pension, då de har en lagstadgad rättighet att arbeta kvar i ytterligare två år.

– Det påverkar ekonomin – men det skrevs inte in i protokollet eftersom det uppfattas som åldersdiskriminering.

HUMANISTISKA FAKULTETEN har länge haft ganska stora ekonomiska problem och tvingats till olika nedskärningar. Bland annat har ett antal rekryteringstjänster skjutits på framtiden och i årets budget har man beslutat om kraftiga nedskärningar i

tilldelningen till institutionerna. I klartext betyder det mindre tid till forskning och att antalet undervisningstimmar för studenterna minskat ytterligare. Men åtgärderna har inte varit tillräckliga.

I år räknar fakulteten med att gå med underskott på drygt 5 miljoner kronor, en kalkyl som enligt Christer Ahlberger mycket väl kan hamna på uppemot 10 miljoner om prognosen spricker.

– Det är väldigt svårt att prognostisera med hundra procents säkerhet. Men läget är mycket besvärligt. Om vi inte gör något nu kommer vi att få stora ekonomiska problem på sikt. Det finns en osäkerhet om vad som kommer att hända med lärarutbildningarna och hur löneökningarna slår.

Att lämna över ett för stort underskott till nästa nämnd vore oetiskt, säger Christer Ahlberger. Nollintaget innebär att fakulteten år 2007 kommer i vad som kallas för ekonomisk balans.

Att det får konsekvenser för alla som tänkt söka in till forskarutbildningen i höst, beklagar Christer Ahlberger.

– Jag lider med dem. Men vi hade inget val, säger han.

ENLIGT CHRISTER AHLBERGER är det främst tre orsaker till nollintaget. För det första att äldre lektorer och professorer numera har möjlighet att arbeta kvar tills de är 67, vilket påverkar ekonomin negativt. För det andra Bolognaprocessen, med krav på nya utbildningar, som kommer att kosta mycket pengar, utan någon extra ersättning. För det tredje urholkningen av fakultetsanslag som pågått under flera år.

– Vi tvingas effektivisera verksamheten hela tiden för att klara av de nya uppdragen och för att upprätthålla kvaliteten. Det är ett cyniskt system som utarmar verksamheten och det värsta av allt är att regeringen tycks vara medveten om det, säger Christer Ahlberger, som beskriver det som självexploatering, att med allt

mindre resurser klara av fler och fler uppdrag.

Han ifrågasätter den historiskt betingade logiken att humaniora och samhällsvetenskap ska ha så låga prislappar när det inte längre handlar om att en lärare kan undervisa många studenter. Dessutom tycker han att det är obegripligt med ett system där det – trots högt söktryck – inte lönar sig att ha många populära kurser.

– Fortfarande betraktas vår verksamhet som hobbyinriktad, inte samhällsnyttig. I den globaliserade värld vi lever är kunskaper i språk och kultur helt avgörande för att vi ska kunna kommunicera – egenskaper som är viktiga men som inte värdesätts. Samtidigt måste vi bli mycket bättre på att anpassa våra utbildningar efter arbetsmarknadens behov och det är delvis vårt fel.

Allan Eriksson

Restauranger utvärderas

DET PÅGÅR EN översyn av restaurangbranschen vid GU. Det första steget är att avtalet med Eurest och Sodexho sägs upp för att omförhandlas. Den nya avtalstiden gäller i sex månader, till och med 30 juni 2006.

– Vi var tvungna att omförhandla avtalet för att få tid att göra en ny upphandling av restauranger. Det gäller att hitta en hållbar och långsiktig lösning som det finns lagligt stöd för, säger Anders Granberg på rektorskansli, som har i uppdrag att utvärdera verksamhetens formella status och finansiering.

Idag subventionerar GU de 13 restaurangerna och kaféerna med nästan 10 miljoner kronor och det görs för att kunna erbjuda studenter och anställda ett lägre lunchpris (cirka 45 kr). Samtidigt fungerar restaurangerna som en mötes- och studieplats för studenterna. Det problematiska är att personalen inte betalar någon förmånsskatt på mellanskillnaden mellan det faktiska priset och vad en genomsnittlig lunch kostar. Av samma gammal "hävd och tradition" bedrivs verksamheten på andra lärosäten.

Den andra frågan som utvärderas är om subventioneringen är tillåten utifrån konkurrenslagstiftningen. Den tredje frågan om det ingår i universitetets uppgift att subventionera en renodlad restaurang- och kaféverksamhet för studenter, anställda och allmänhet.

– Det är ytterst en universitetspolitisk strategi att ta ställning till om det är vår uppgift att använda anslag för att lägga på restauranger, säger Anders Granberg.

GU i medierna

VILL DU VETA av vad som skrivs om GU i svenska eller utländska medier? Gå in på GU i media – en alldeles ny tjänst som finns på Din sida. Där hittar du det mesta som skrivits om Göteborgs universitet i internetbaserade medier.

– En sökspindel läser av Internet och letar efter ett antal nyckelord, berättar webbkoodinator Mikael Stoltz. Den söker efter Göteborgs universitet förstås, men också efter olika varianter av namnet, som Gothenburg University. Den söker även efter Sahlgrenska akademien, Handelshögskolan tillsammans med Göteborg och IT-universitetet. Den som främst är intresserad av nyheter från Sahlgrenska akademien, Handelshögskolan eller internationella nyheter, kan söka i specialkategorier om just dessa områden.

www.dinsida.gu.se

Ny modell för kostnader

Den nya modellen för resursfördelning ska ge institutionerna ökad delaktighet. Vid hearingen deltog bland andra Wanda Klintberg och Mats Glavå.

Mer makt till institutionerna. Men även rektor och styrelse ska få mer att säga till om.

Samtidigt renodlas fakultetskansliernas ansvar.

Det är i korthet några av Reskogruppens förslag som nu skickas ut på remiss.

EN REFORM SOM i grunden förändrar universitetets sätt att hantera kostnader och intäkter – det är vad Reskogruppen föreslår efter ett års utredande. Istället för dagens system, som i vissa delar uppfattas som ganska komplicerat, är tanken att införa en modell som är begriplig för alla.

Den viktigaste förändringen, förutom nya modeller för resursfördelning och kostnadsdebiteringar, innebär att alla kostnader och intäkter förs ner till institutionsnivå. Genom att skapa genomskinlighet hoppas man att delaktigheten och engagemanget för verksamheten ska öka.

– Med det nya systemet kommer det att bli lättare att se var pengarna kommer in och ut, förklarar projektledare Wanda Klintberg. Alla medel fördelas först till fakulteterna som skickar dem vidare till institutionerna. På så sätt får institutionerna veta exakt hur mycket pengar som finns för grundutbildning och forskning. Sedan får de också veta precis hur mycket allting kostar, både kostnader som inte direkt går att påverka och andra gemensamma kostnader.

ENLIGT WANDA KLINTBERG är en viktig förutsättning för att rationaliseringarna ska kunna genomföras att man gör en översyn över på vilken nivå olika uppgifter utförs bäst och effektivast.

– Vi lägger inga förslag i den vägen men föreslår att kanslierna tillsammans med förvaltningschefen bildar en universitetsförvaltning som diskuterar de här frågorna. Vissa uppgifter kanske bör skötas centralt, som exempelvis en

del personalfrågor, ekonomi och IT-tjänster – det är ju opraktiskt att en och samma myndighet ska ha olika system överallt. Andra uppgifter sköts bäst på institutionerna. Och självklart finns det sådant fakulteterna bör ta hand om.

Wanda Klintberg hade från början en förhoppning om att arbetet skulle leda till en analys av administrationens effektivitet. Men riktigt så har det inte blivit. Det har framför allt varit svårt att få en helhetssyn över hur omfattande administrationen är på olika nivåer. En enkät med frågor har skickats ut till kanslierna, men ännu har inte alla svarat.

DET FINNS EN utbredd uppfattning om att Göteborgs universitet skulle ha för mycket administration. Detta stämmer dock inte. Antalet lärare och studenter har ökat kraftigt sedan början av 1990-talet medan administrationen har legat kvar på samma nivå.

– Jag har ingen bra förklaring till hur det kan vara så men antagligen sköter lärarna en hel del av administrationen. I så fall handlar det ju om resurslöseri. Då vore det bättre att anställa fler administratörer så att lärarna kan ägna sig åt sina egentliga uppgifter.

Den enda post som institutionerna direkt kommer att kunna påverka är lokalkostnaderna. Istället för nuvarande system är tanken att institutionerna själva ska ansvara för dessa kostnader, vilket innebär att de kommer att kunna säga upp lokaler som de inte behöver.

Finns det inte en risk att institutionerna i sin spariver bryter mot arbetsmiljöreglerna och låter anställda och studenter tränga ihop sig på alltför små ytor?

– Jag tror inte att risken är så stor. Det är fakultetsnämndens uppgift att se till att institutionerna tar sitt ansvar. Men förslaget innebär att institutionerna kommer att bli mer medvetna om de faktiska lokalkostnaderna.

Om nu institutionerna får mer makt, vad händer då med fakulteternas inflytande?

– Färre administrativa uppgifter av rutinkaraktär kommer att skötas på fakultetsnivå. Det innebär att fakulteterna kan renodla sina huvudsakliga uppgifter, ansvaret för utbildning och forskning, och den makten kommer de naturligtvis att behålla.

Om institutionerna kan spara pengar genom att tacka nej till olika typer av tjänster, finns det då inte en risk att viktiga principer, exempelvis rättssäkerheten, åsidosätts?

– Det är fakultetsnämndernas sak att garantera rättssäkerhet och diskutera den typen av frågor med prefekterna. Men det är prefekternas uppgift att avgöra hur institutionernas medel ska användas.

Modellen tycks förutsätta färre och större institutioner. Hur ska universitetets alla små institutioner klara de nya uppdragen?

– I vissa fall kanske institutionerna kan samarbeta för att sköta exempelvis ekonomi- och lönefrågor. Då är det viktigt att samarbetet sker på rätt nivå, så att institutionerna arbetar tillsammans och inte drar in fakultetsnivån i arbetet. Det måste alltså finnas en dialog om var man bäst sköter olika uppgifter.

I förslaget föreslås å ena sidan att institutionerna får ökad makt, å andra sidan att vissa uppgifter ska centraliseras. Står inte dessa tankar i motsättning till varandra?

– Jo, det kanske kan verka så. Tanken är att rektors normgivningsrätt ska stärkas och göras tydlig. När det gäller vissa principfrågor måste man centralt kunna besluta om vad som ska gälla. Det innebär att rektor och styrelse också måste kunna följa upp beslut

och gå in och korrigera om något görs. **Finns det inte en risk att Resko-projektet skapar överdrivna förhoppningar på rationaliseringar när det i praktiken finns en massa gemensamma kostnader man inte kan påverka?**

– Det är sant att institutionerna inte omedelbart kan påverka alla gemensamma kostnader. Men genom att synliggöra kostnaderna blir man medveten om vart pengarna går, vilket på sikt kommer att leda till ökat inflytande. Då skapas också nya möjligheter för ett större engagemang för gemensamma frågor.

**Allan Eriksson
Eva Lundgren**

FAKTA

Syftet med Resko är att skapa ett effektivare och enklare utnyttjande av resurser. Detta ska ske genom att:

- ▶ Alla anslag för grundutbildning och forskning fördelas till nämnderna som i sin tur fördelar alla pengar vidare till institutionerna.
- ▶ Prioriteringar av kostnader görs så nära verksamheten som möjligt.
- ▶ Alla indirekta kostnader blir synliga.
- ▶ Alla olika administrativa uppgifter sköts på rätt nivå.
- ▶ En ökad genomskinlighet skapar ökat engagemang och delaktighet i verksamheten.
- ▶ En Universitetsförvaltning, bestående av kanslierna och ledd av förvaltningschefen, diskuterar och beslutar på vilken nivå olika uppdrag sköts bäst.
- ▶ Rektors normgivningsrätt ska stärkas, vilket innebär att tydliggöra rätten att besluta om och följa upp vissa principiella regler som ska gälla generellt vid Göteborgs universitet.

Förslaget presenterades för styrelsen den 31 mars och är nu ute på remiss. Svar väntas senast 4 maj, därefter ska styrelsen ta beslut om principer för en ny modell den 2 juni. Slutgiltigt beslut tar styrelsen i september.

Skenreform skapar merarbete

Alf Björnberg är mycket skeptisk till förslaget. Han menar att det är en skenreform som leder till mer administration och ökad otydlighet.

– Om inte institutionerna får en reell möjlighet att påverka kostnaderna, så är det rent onödigt arbete att skicka imaginära pengar fram och tillbaka i systemet.

DET SOM BEKYMRAR professor Alf Björnberg är den centrala punkten i förslaget att lägga ut alla intäkter och kostnader på institutionerna för att i en allmän god anda synliggöra vad allt kostar.

– Ja, det är det stora problemet. Den pedagogiska effekt man vill uppnå genom att synliggöra gemensamma kostnader kan man ju lätt uppnå idag. Det tar inte lång tid att beräkna vad dessa kostnader uppgår till fördelat per institution. Förslaget förväntas ge institutionerna en möjlighet att påverka, men utan att man tänkt på hur detta ska gå till samtidigt som man behåller beslutanderätten över institutionerna. Dessutom ger man sken av att man kan spara pengar, men det är en from förhoppning, befarar Alf Björnberg.

Även om grundtanken i förslaget är god, att så mycket av inflytandet som möjligt ska ligga nära verksamheten, är Alf Björnberg orolig för att rättssäkerheten hotas med det system som föreslås.

Istället ser han en risk för att myndighetsutövningen kan åsidosättas om en större del av ansvaret läggs ut på institutionerna. Finns det en möjlighet

att välja bort tjänster, då görs det av rent ekonomiska skäl. Det är inget märkligt, tycker han.

– För att ställa det på sin spets: Har man en reell möjlighet att påverka lokal-kostnaderna på institutionsnivå, då har man till slut mycket personal men nästan inga tjänsterum. Som prefekt har man ett arbetsmiljöansvar och min erfarenhet är att sådana frågor inte prioriteras med hänvisning till ekonomiska omständigheter.

Alf Björnberg är professor i musikvetenskap. Som före detta prefekt och prodekan samt ledamot i fakultetsnämnden har han flera års erfarenhet av administration och ledarskap.

Han tycker att det är synd att administration av hävd betraktas som onödigt, byråkratiskt och dyrt. Det är alltid svårt att få gehör för att administration på fakultets- och central nivå kostar pengar.

– JAG ÄR INTE ALLS SÄKER på att det går – eller om det bör gå – att spara pengar på administration. Jag har svårt att se nyttan med det här förslaget. Istället är risken att det ställer till med mer problem.

– Exempelvis kan man inte förvänta sig att prefekter ska ha full kännedom om alla lagar och förordningar. Därför behövs en professionell förvaltningskompetens, som i vissa fall kan ligga på fakultetsnivå, i andra fall centralt.

Han tycker att förslaget är oklart och motsägelsefullt på flera punkter. Å ena sidan är en av tankarna att mer makt ska

Professor Alf Björnberg anser att institutionerna ibland saknar tillräcklig förvaltningskompetens.

flyttas ner till institutionsnivån, å andra sidan ska verksamheten rationaliseras genom att inte bedriva mer administration än nödvändigt.

– Jag tror att tanken är att lättare kunna styra verksamheten från centralt håll ner till institutionsnivå, från rektor och styrelse ner till ett mindre antal prefekter. Den modellen har man infört på de nyare högskolorna, som dock inte har en stark fakultetstradition.

MEN ALF BJÖRNBERG ser utvecklingen mot ett mer direktstyrt akademiskt styre som problematiskt, av flera skäl:

– Fakulteten, inte institutionen, är den nivå vars åtaganden regleras i Högskoleförordningen. Ju mer man

flyttar beslutsfattandet från den nivån, desto större svängrum skaffar man sig mot regelverket.

Vad blir konsekvenserna om inte institutionerna ges en möjlighet att påverka?

– Administrativt merarbete, i den mån det ska flyttas pengar fram och tillbaka. Ökad irritation som i bästa fall kan sätta igång en debatt om gemensamma kostnader. Framför allt tror jag att det ökar trycket på att skapa färre och större institutioner. Uppenbarligen uppfattas GU som mycket svårstyrt av ledningen. Nu vill man försöka skapa en effektivare styrning av verksamheten.

Allan Eriksson

Ledningen måste peka med hela handen

För mycket utredande och för lite action – det är Olle Isakssons omdöme om Reskopjektet. Han menar också att Göteborgs universitet har mycket att lära av Sahlgrenska akademien som nyligen genomfört en omfattande rationalisering av sin administration.

ADMINISTRATION ska man inte ha mer av än man behöver. Det är forskningen och utbildningen som är det viktiga och alla onödiga kostnader belastar den grundläggande verksamheten, menar Olle Isaksson, prefekt vid institutionen för invärtesmedicin. Och det är på fakultetsnivå nedskärningarna måste ske.

– Göteborgs universitet borde kunna inspireras av Sahlgrenska akademien. Vi har bantat rejält på vår administration och är nu i färd med att slå ihop 16 institutioner till 6, som kommer att leda till ytterligare besparingar på administrationen. Jag har inte sett något av den sortens

bantningar på resten av universitetet.

Sahlgrenska akademien blev till genom en sammanslagning av tre fakulteter: den medicinska, odontologiska och vårdvetenskapliga. Något liknande borde man kunna göra med övriga GU, menar Olle Isaksson.

– Det har ju gjorts en del ”utbrytningsförsök” från GU och fakultetskanslierna har byggt upp stora organisationer så att de ska kunna klara sig på egen hand. Men eftersom det nu är bestämt att universitetet ska vara samlat så finns det ingen mening med stor administration på fakultetsnivå. Istället borde man fundera på om man inte kan slå ihop några fakulteter. Det skulle naturligtvis innebära att en del kanslier försvinner. Och dekanerna blir förstas färre. Men de som blir kvar skulle kunna fungera som ännu starkare företrädare för sina olika kunskapsområden. Och linjeorganisationen skulle bli tydligare.

Olle Isaksson menar att administrationen bedrivs på ett mycket mer ratio-

nell sätt inom andra offentligt finansierade områden, exempelvis sjukvården.

– Och inom företagsvärlden är det självklart att då och då se över alla kostnader. Det borde även myndigheter göra.

Vid institutionen för invärtesmedicin kommer ungefär 2/3 av intäkterna från externa medel. Från dessa medel dras den så kallade OH-avgiften, som betalar administration, UB och andra gemensamma kostnader.

– JAG TYCKER att man borde fundera på om det inte går att lätta på dessa avgifter, som ju innebär en sorts beskattning. Man kunde exempelvis införa något sorts belöningsystem, där den som drar in mycket externa medel slipper en del av OH-avgifterna.

Att institutionerna själva ska kunna bestämma hur mycket de vill satsa på lokaler, tror Olle Isaksson inte innebär särskilt stora förändringar på kort sikt.

– Visst skulle man kunna införa någon sorts köp-säljssystem, men ofta

har man de lokaler man har och dem kan man inte säga upp hur som helst. Kostnaden finns ändå kvar i organisationen, men naturligtvis tydliggörs kostnaderna, vilket är bra. Det gör det svårare att motivera sådant som Jonsereds herrgård som är både upprörande och utmanande. Varför göra en stor investering som inte kommer verksamheten till del, men som verksamheten ändå får bära den fulla kostnaden för?

Reskopjektet har inneburit en hel del utredande, men inte särskilt många förslag på konkreta åtgärder, menar Olle Isaksson.

– Om man inte är tydlig och talar om hur man vill ha det, rinner saker och ting lätt ut i sanden. Ett stort ansvar vilar nu på rektor och universitetsstyrelsen som måste peka med hela handen. Det ligger i sakens natur att ingen vill dra ner på den egna verksamheten. Därför måste tyvärr ibland tvång tillgripas.

Eva Lundgren

Kostnader för lokaler – en knäckfråga

”Storskalighetens filosofi i förklädnad”

– Ytligt sett är det bara en redovisningsform, hur man ska fördela pengar. Transparens är nyckelordet. Men förslaget, som är en teknokratisk produkt, handlar inte bara om effektivisering och transparens. Viktiga värden står på spel.

– Förslaget kan beskrivas som storskalighetens filosofi i förklädnad. Man ska decentralisera och professionalisera delar av verksamheten som nu inte är det. För att bli effektivare talas det om behovet av att skapa större enheter. Men att slå ihop mindre enheter är inte decentralisering utan centralisering. Dessutom ska man professionalisera institutionsadministrationen. Vad innebär det? Genomför man nu i smyg en annan modell med heltidsanställda prefekter som kommer utifrån? Det sågs att enheterna är för små, men varför? Jo, för att de inte passar in i det här systemet. Det är med andra ord ett diskret systemskifte som smygs in. Om det är avsiktligt eller inte, vet jag inte. Med det är en direkt felaktig varubeteckning att kalla centralisering för decentralisering. Man kan också fråga sig hur stora institutionerna måste vara för att bli tillräckligt ”effektiva”? 100 anställda, 200, eller vad?

– Det finns också en gåtfull maktparadox i Resko-projektet som uppstår under följande omständigheter: 1. Rektorns makt ska stärkas, 2. Fakultetsnämndens makt ska inte minska, 3. Prefektens makt ska öka. Hur går det här ihop? Det är en omöjlig ekvation att lösa. Oftast ökar någons makt på bekostnad av någon annans. Vems makt ska minska? Det undrar jag. I det här systemet framstår alla som vinnare, men sådana system är extremt ovanliga i verkligheten och därför tror jag inte på det.

Gunnar Falkemark
PREFEKT OCH DOCENT VID STATSVETENSKAPLIGA INSTITUTIONEN

”Något vi har saknat i 10–15 år”

Förslaget är lite oklart uttryckt och teoretiskt. Rent allmänt tycker jag att det är tillfredsställande att projektet äntligen kommer igång. Det är något vi har saknat i 10–15 år. Och det är oerhört viktigt att sjösätta projektet, även om det inte är klart i alla detaljer, för att testa om det fungerar även när det stormar. Att lägga ut mer inflytande till institutionerna tolkar jag som att man vill bevara den decentraliserade modellen, vilket alla är glada för. Sedan är jag lite mer osäker kring den nya modellen för lokalkostnader. Det är vettigt att institutionerna kan påverka – men jag undrar på vilka grunder kostnaderna ska räknas ut. Dessutom undrar jag vilka konsekvenser tilldelningen av de nya kombinerade prislapparna får. Jag tolkar det som positivt att man har sagt att man förordar så lite variationer av studentpengen som möjligt. Jag har svårt att förstå att odontologi har lägre studentpeng än medicin. Att försöka jämnas ut skillnaderna tycker jag vore en bra idé.

Gunnar Dahlén
DEKANUS PÅ ODONTOLOGISKA FAKULTETEN

”Svårt att se alla konsekvenser av förslaget”

– Det finns en pedagogisk poäng med att synliggöra så långt ner i organisationen som möjligt vart pengarna går. Men institutionerna kommer ju ändå inte att kunna påverka kostnaderna särskilt mycket, så på det sättet blir det ingen förbättring jämfört med idag. Jag tycker också att det är svårt att se

alla konsekvenser av förslaget: Vilken fördelning blir det mellan olika nivåer och vad betyder det i pengar? En del uppfattar förslaget som att fakulteterna ska få mindre att säga till om. Och ska man föra ner en stor del av ansvaret till institutionsnivå måste ju institutionerna få nya resurser som man inte tar någon annanstans ifrån än uppifrån i systemet. Samtidigt finns det självklart uppgifter som institutionerna inte kan ha kompetens för och som bör skötas på fakultetsnivå. Och själva myndighetsfunktionerna måste ligga centralt.

– En förutsättning för att förslaget ska fungera är att institutionernas ökade ansvar också innebär ökade resurser. Att få ner kostnaderna genom att slå ihop små institutioner kan vara bra i vissa fall, men alltför stora institutioner är inte heller lyckat. Det leder lätt till en orimlig chefsituation.

– De samhällsvetenskapliga ämnena får en betydligt lägre studentpeng än exempelvis naturvetenskap och medicin. Tilldelningen bygger på gamla föreställningar om att samhällsvetare inte gör annat än föreläser i stora salar. Men så ser det inte alls ut idag. Vi har mycket laborativ undervisning och försöker ständigt förnya och aktualisera våra kurser.

Mats Glavå
PREFEKT VID JURIDISKA INSTITUTIONEN

”Ett top-down arbetssätt som stöter på patrull”

– Själva tanken att skapa ett fördelningssystem som ger ett så bra resursutnyttjande som möjligt är väldigt bra. Men jag är tveksam till om den föreslagna modellen verkligen kommer att leda till ett förbättrat resursutnyttjande och en ökad medvetenhet om vilka kostnaderna

är. Det som varit minst tillfredsställande med projektet är att styrgruppen i mycket arbetat fram ett förslag som de sedan vill få organisationen att ta som sitt. Ett top-down arbetssätt stöter ofta på patrull och min farhåga är att detta att man försöker förankra i efterhand kommer att försvåra implementeringen och göra att de goda effekterna av förslaget får svårare att komma fram.

– En konsekvens av förslaget kan bli att institutionerna förtätar sig för att betala mindre lokalhyra, vilket kommer att påverka studenternas situation, inte minst doktorandernas.

Även grundutbildningsstudenterna skulle påverkas, eftersom deras föreläsare skulle må sämre och vara mer stressade.

Mikael Gustafsson
VICE ORDF. FÖR GUS (SUTTIT I REFERENSGRUPPEN FÖR RESKO)

”Bra att man ser var pengarna tar vägen”

– Jag är mycket positiv till projektet. Det är bra att det finns en transparens, så att man ser vart pengarna tar vägen. Det försvinner så mycket resurser i systemet som man inte kan påverka. Jag hoppas att den nya reformen fungerar bättre än den gamla köp- och säljmodellen som inte inne-

bar någon större besparing för fakulteterna. När man vet vart pengarna tar vägen är det lättare att påverka vilka tjänster man vill ha. Naturligtvis finns det inget system som är perfekt, men det är säkert bättre att göra något nu än att vänta på något som aldrig blir av.

Henrik Tallgren
FAKULTETSKANSLIET FÖR NATURVETENSKAP

”Vi har redan kommit ganska långt”

– Jag tycker att Resko verkar bra. Vad gäller institutionernas inflytande och ansvar tycker jag att vi redan kommit ganska långt inom Samhällsvetenskapliga fakulteten. Men även våra institutioner skulle vara betjänta av ytterligare stärkt kompetens när det gäller såväl personal- som

ekonomifunktioner. Detta är en förutsättning för att prefekterna ska kunna fokusera på sitt lednings- och verksamhetsutvecklingsuppdrag. Jag ser gärna att administrationen på fakultetsnivå är helt koncentrerad till att stödja dekaner och nämnder i deras ansvar för respektive fakultets utbildning och forskning.

Stina Sundling Wingfors
SAMHÄLLSVETENSKAPLIGA FAKULTETSKANSLIET (ANSV. FORSKARUTBILDN.)

”En risk att det bara skapar onödiga konflikter”

– Det väcker en massa frågor och det är svårt att få begrepp om vad det får för konsekvenser. Förslaget är svåröverskådligt. En del går ut på att man lägger över lokalkostnader på den enskilda institutionen, men vad händer om vi inte har råd att vara kvar? Hur mycket kan man tränga ihop sig för att

spara in på lokaler? Det finns en gräns för hur effektivt vi kan utnyttja lokalerna, vi har ju ett arbetsmiljöansvar. De kostnader som rör lokaler och personal kan vi ändå inte påverka. Det kan finnas en poäng att synliggöra kostnaderna men det känns inte särskilt meningsfullt i slutändan om den enskilda enheten inte kan påverka kostnaderna. En annan konsekvens av förslaget, som innebär att föra över mer ansvar till institutionerna, är att behovet av storinstitutioner ökar. En uppenbar risk med att synliggöra kostnaderna är att det bara skapar en massa onödiga konflikter och spänningar.

Kerstin Sundman
LEKTOR PÅ SOCIALANTROPOLOGISKA INSTITUTIONEN

Dennis Töllborg redo att offra sin professur

Professor Dennis Töllborg anser sig tvingad att bli GU-jurist.

HALLÅ DÄR Dennis Töllborg, professor vid juridiska institutionen, som sökt tjänsten som jurist vid Göteborgs universitet.

Varför har du sökt tjänsten?

–Efter artiklarna i GU Journalen om Gillberg-fallet och rektors uttalande i Universitets-TV kände jag att någon måste ta ansvar för hur universitetets ekonomi sköts. Jag vill inte ge upp min forskning, men det kan inte fortsätta så här. När ledningen går till advokater som

säger att universitetet inte behöver följa domstolens beslut går det inte längre. Det är som att rektorn inte söker hjälp för brutet ben till Sahlgrenska utan åker till vårdcentralen i Skövde. Om rektor hade gått till oss jurister som finns på universitetet och frågat hade vi sluppit det här. Nu har 500 000 spänn kastats i sjön. Detta sker samtidigt som jag får mindre tid för mina studenter och forskning. Dessutom har en tidigare kammarrättspresident, vars dotter är kollega till

Gillberg, sagt att han kan skriva på ett papper, begär 50 000 kronor för det och dessutom får han pengarna. Man får inte vara så okunnig. Det är inte bra för mina studenter och är en nationell skandal.

Hur stor chans är det att du får tjänsten?

– Jag får tjänsten. Så vitt jag förstår så har jag den i särklass högsta kompetensen bland de sökande så de kan inte neka mig tjänsten. Ledningen har ju frågat om jag menar allvar och det menar jag.

Du har begärt 92 000 kronor i månadslönen – är det en rimlig summa?

– För det första är det billigare att universitetet anlitar mig med den månadslönen än att de får felaktiga råd från inkompetenta jurister och för det andra vill jag ha betalt som kompensation för att jag ger upp min forskning. Jag vidhåller att det blir billigare. Jag har lagt ner 25 år på forskning, när jag kunde tackat ja till tjänster som hade gjort mig till mångmiljonär idag.

Viveca Bladh

Rektor Gunnar Svedberg och förvaltningschef Per-Olof Rehnquist avvaktar med kommentarer till efter mötet med Dennis Töllborg och prefekt Mats Glavå då de ska diskutera kritiken mot ledningen.

34 miljoner extra till GU

Miljardsatsning på medicin, teknik och forskning om hållbar utveckling. Det är huvuddragen i den forskningspolitiska propositionen. Dessutom föreslås att fakultetsanslagen till universitet och högskolor ökar med 521 miljoner.

MEN SATSNINGARNA är inte tillräckliga, menar GU:s ledning.

Efter över ett år av förseningar och långdragna förhandlingar mellan regeringen och samarbetspartierna presenterades den forskningspolitiska propositionen den 23 mars. Fokus i propositionen är lagt på medicin och teknik, men även forskning om hållbar utveckling föreslås få ökade resurser.

Regeringen föreslår ökade satsningar på medicinsk forskning med 400 miljoner, på teknik med 350 miljoner kronor och på forskning om hållbar utveckling med 210 miljoner kronor fram till 2008.

– Satsningarna på medicin och teknik var väntade, men det är bra att man dess-

utom väljer att satsa på hållbar utveckling. Att bara satsa på medicin och teknik är för snävt, det finns flera andra områden som har varit i svältläge i flera år och som vi skulle vilja se ytterligare satsningar på, till exempel samhällsvetenskaplig och humanistisk forskning, säger Gunnar Svedberg.

Men satsningarna på medicin är inte tillräckliga, anser Pam Fredman, Sahlgrenska akademins chef. Hon tycker att satsningen är glädjande, men att 400 miljoner inte räcker långt för att kompensera flera år av neddragningar.

REGERINGEN och samarbetspartierna vill även satsa ytterligare 300 miljoner på långsiktiga anslag till särskilt framstående forskningsprojekt, så kallade "starka forskningsmiljöer". Dessutom föreslås en ökning av de direkta anslagen till universitet och högskolor med drygt 500 miljoner kronor.

– För vår del innebär det en förstärkning med 34 miljoner fram till 2008 och det är väldigt positivt. Men vi hoppas att

det dessutom kommer en uppräknings av anslagen där man tar hänsyn till förändringar i priser och löner. Nu har det legat still i flera år och fortsätter den utvecklingen så innebär det i praktiken en försvagning av ekonomin, säger Gunnar Svedberg.

REGERINGEN FÖRESLÅR även ökade satsningar på universitetens och högskolornas holdingbolag med 60 miljoner kronor.

– Det är mycket positivt. Holdingbolagen har varit underfinansierade, på sikt kan det leda till att vi kan utveckla och föra ut innovationer som kan komma samhället till godo, säger Gunnar Svedberg.

Regeringen konstaterar också att ett avskaffande av lärarundantaget är ett huvudalternativ. Frågan om lärarundantagets vara eller icke vara utreds för närvarande av Marianne Levin, professor i immaterialrätt vid Stockholms universitet.

HENRIK AXLID

Kultur, estetik och medier blir ett

INSTITUTIONEN för musik- och filmvetenskap har gått samman med Centrum för kulturstudier. Stenhuset vid Näckrosdammen delade de redan, nu ligger de inte bara under samma tak utan också under det gemensamma namnet institutionen för kultur, estetik och medier. Dit hör också Barn och ungdomskultur samt Scandinavian studies, tidigare delar av Centrum för kulturstudier.

– Trevligt, tycker institutionssekreterare Inga Svensson. Vi kommer bra överens. Lärarna undervisar i varandras ämnen men det gjorde de redan tidigare. Det var tvärvetenskapligt innan också.

Sammanslagningen blev en naturlig följd av att Centrum för kulturstudier efter positiv utvärdering skulle in i en institution. Ämnena hade redan mycket med varandra att göra och filmvetenskap har en gång bildats ur musikvetenskap, kommenterar prefekt Mats Björkin.

Gemensamt hus

TILL SOMMAREN flyttar Museion från lokalerna på Viktoriagatan till Världskulturmuseets luftiga byggnad. Det kommer att bli berikande, tror Peter Johansson, studierektor på Museion.

– Det har varit tanken hela tiden, från det att Museion blev till.

Även om Världskulturmuseet, som är en del av Statens museer för världskultur, och Museion, som är en del av GU, är separata enheter så är det meningen att de ska samverka.

Att det geografiska avståndet blir mindre tror Johansson kan komma att gynna samarbetet.

– Utbytande av idéer underlättas av att man är på samma ställe.

På Museion har man redan märkt att det fysiska rummet också kan ha betydelse för möjligheterna att synas utåt.

Schysst kaffe

GÖTEBORGS UNIVERSITETS miljöförening GUMF och Röda korsets grupp för rättvis handel inleder en kampanj i vår för att Göteborgs universitet ska gå över till rättvisemärkt kaffe i kaffebryggare och automater. Enligt påtryckargruppen är skillnaden mellan rättvisemärkt kaffe och konventionellt kaffe att de rättvisemärkta odlarna får ett högre kilopris på kaffe, att kaffet odlas av småbönder organiserade i kooperativ och ekologisk odling uppmuntras.

Cirka femton öre dyrare per kopp blir kaffet om universitetet går över till rättvisemärkt. För universitetets miljö- och inköpsansvariga väntas nu diskussioner och kaffeprovningar.

Miljöhänsyn måste tas vid resor

Resor med bil har de senaste sex åren legat på cirka 16 000 km om året, även om resandet har minskat något de senaste åren. Sammantaget kör varje anställd i snitt 280 kilometer per år – men det stora miljöproblemet är att fler väljer inrikesflyg.

NÅGON SÄRSKILD POLICY för resor med bil finns inte. Däremot står det i resepolicyen att man ska välja det miljövänligaste färdssättet. I miljöredovisningen står det inte att målet är att resa mindre men att man bör resa på ett sätt som minimerar miljöbelastningen. En allmän rekommendation är att resor

bör ske med andra klassens tåg inom Sverige, men eftersom priset oftast är styrande har lågprisflyg börjat konkurrera ut tåg. Under 2004 minskade tågresandet med 14 procent jämfört med 2003, och det var framförallt antalet flygresor till Stockholm som ökade kraftigt, med nästan 60 procent. Enligt miljöchef Eddi Omcren är dock flyget, framförallt inrikesflyg, det sämsta alternativet ur miljöperspektiv. När det gäller resor med bil är det i första hand korta sträckor som förorenar mycket, vilket bland annat beror på att katalysatorreningen inte kommer igång vid kort resa.

– Det är väldigt svårt att ändra på

människors vanliga beteende. Vad som krävs är kampanjer och inte minst vilja. Det kommer inte av sig självt. Men om vi ska vara ett cityuniversitet måste vi se till att vi inte behöver använda bilen till jobbet eller i tjänsten, utan använda kollektivtrafiken eller tjänstecyklar, som finns på några ställen.

Eddi Omcren har några konkreta förslag för att minska tjänsteresor med bil:

- ▶ Använd data- och videokonferens istället för att resa varje gång. Avancerad utrustning finns bland annat på Wallenberg.
- ▶ Dyrare parkeringsavgifter innebär kanske att en del avstår från att ta bilen till jobbet.

- ▶ Lär dig eko-driving. En kanongrej, enligt Omcren. Bränsleförbrukningen minskar med 15 procent och du kör smidigare och sparar tid.
- ▶ Ta tåget – det är det bästa alternativet ur miljöhänsyn.
- ▶ Bilpool är en bra idé. Diskussioner pågår om att starta bilpool vid GU. En förebild är Trafikkontoret vid Göteborgs Stad, med en pool på 30 miljöbilar.
- ▶ Köp in tjänstecyklar till arbetsplatsen. Att cykla är i särklass det snabbaste sättet att ta sig runt stan.

Allan Eriksson

Universitetets långkörare

Något annat färdssätt finns inte, menar han, då bilen behövs på plats för exempelvis exkursioner.

Allan Eriksson

TOPPLISTAN ÖVER RESOR I TJÄNSTEN MED BIL 2004

FEM I TOPP:

Anders Larsson, fotograf 51 150 kr

Lars Höglund, professor i biblioteksvetenskap, vid GU och Borås högskola 42 601 kr

Sandor Nemethy, lektor i marinbiologi 41 288 kr

Leif Pihl, professor i marin ekologi 32 503 kr

Emma Nohren, doktorand inom nat-fak 32 079 kr

Summa ersättning januari–december 2004. Bilersättningen är 1,60 kr/km. Utöver det kan man få 1,50, som dock är ett skattepliktigt belopp. Först i mars 2004 infördes krav på redovisning av kilometer och därför tas inte den uppgiften med här. Den totala kostnaden var nästan 3,8 miljoner under 2004. Sammanställningen visar endast bilkörning under 2004 och begärd ersättning för det året.

Läs Eddi Omcrens debattinlägg på sidan 24

En fyrhjuldriven Range Rover med dieselmotor, årsmodell 2000. Ägaren till bilen, fotograf Anders Larsson, kvitterade under 2004 ut drygt 50 000 kr i ersättning.

GU Journalen presenterar vilka som kör mest bil i tjänsten.

SAMMANTAGET ÄR DET ett fåtal som kör mycket bil i jobbet, den genomsnittliga ersättningen ligger på 1884 kronor. Men det finns ett antal långresenärer, som reser hundratals mil i tjänsten, i vissa fall flera tusen mil. Nio personer har under 2004 fått ut mer än 20 000 kronor i milersättning, medan cirka 50 personer fick ut mer än 10 000 kronor.

Den som toppar listan är fotograf Anders Larsson, som varit projektanställd på naturvetenskapliga kansliet och arbetat med det så kallade Virtueprojektet (som går ut på att få skolbarn intresserade av naturvetenskap och miljö, för att främja rekryteringen av studenter). Tillsammans med informatör Roger Lindblom har de rest runt i Sverige och visat upp levande marina djur på skolor och på olika konferenser

vid Uppsala universitet och SLU.

– Det förvånar mig inte alls. Bilersättningen är helt rimlig, säger Roger Lindblom. Vi har ofta varit tre personer i bilen och rest ända från Malmö i söder och till Umeå i norr. Någon annan möjlighet än bil fanns inte eftersom vi hade stora kylboxar med levande djur i bilen som skulle transporteras fram och tillbaka till platserna och havet.

UPPSKATTNINGSVIS har Anders Larsson kört cirka 1 500 mil. Det motsvarar sex resor tur och retur Göteborg–Haparanda.

– Flyg hade varit otänkbart med tanke på ”bagaget”. Att använda egen bil blev avsevärt billigare än att hyra bil eller att flyga, säger Roger Lindblom.

Den som kommer på andra plats är Lars Höglund, professor i biblioteksvetenskap. Han har ett särskilt uppdrag för Borås högskola och pendlar dagligen mellan Göteborg och Borås, ibland flera gånger.

– Ja, det blir ett himla flängande mellan båda ställena. Dessutom bor jag i Onsala, vilket innebär att det är väl-

digt svårt för mig att åka kollektivtrafik eftersom jag skulle förlora för mycket tid. Jag jobbar övertid nästan jämnt, och att ta tåget går inte när jag har så oregelbundna arbetstider.

Lars Höglund, som använder privat bil i tjänsten, kör uppskattningsvis mellan 2 300 och 2 900 mil per år i jobbet.

– Helst av allt skulle jag vilja slippa ta bilen. Det är oerhört tröttsamt. Jag skulle hellre åka tåg, som är ett bekvämare och effektivare utnyttjande av tid. Man skulle få mer gjort, helt klart.

BLIR DET INTE DYRT för universitetet?

– Jag brukar inte ta ut ersättning för allt. Tidigare år har jag inte tagit ut milersättning för att institutionens ekonomi inte hade pallat för det. Men i och med uppdraget för Borås högskola fungerar det ekonomiskt.

En annan person som reser mycket, ibland upp till 600–700 mil på en månad, är maringeologen Sandor Nemethy. Under 2004 fick han drygt 41 000 kronor i ersättning. Han säger att bilen är helt oundgänglig i hans resor som Erasmuslärare i östra Europa.

Snart klart för Bologna

Den 1 juli 2007 ska Bolognasystemet vara genomfört vid landets universitet och högskolor. Innan dess måste dock högskolelagen ändras. Utbildningsdepartementet har kommit med förslag på hur det ska gå till som varit ute på remiss under februari.

Vid Göteborgs universitet är fakulteterna i stort sett nöjda med förslaget – men det passar varken lärarutbildningarna eller de konstnärliga utbildningarna. Och fakulteterna påpekar även behovet av ökade resurser.

ENLIGT Utbildningsdepartementets förslag ska utbildningen ges på tre nivåer där varje nivå bygger på den föregående: grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå. Vissa formuleringar i den nuvarande lagtexten föreslås ändras – exempelvis vill departementet ta bort meningen om att det i den grundläggande högskoleutbildningen ska ingå fortbildning och vidareutbildning. Den formuleringen blir tydlig eftersom fort- och vidareutbildning hamnar på både grundnivå och avancerad nivå i det nya systemet.

– Målet med Bolognasystemet är att öka jämförbarheten med andra europeiska länder för att underlätta olika typer av utbyte och för att höja kvaliteten på utbildningarna. Men det handlar absolut inte om någon likriktning av innehållet på utbildningarna, påpekar Kerstin

Norén, ordförande för referensgruppen för implementering av Bolognaprocessen vid Göteborgs universitet och ledamot av den nationella Bolognagruppern. Om det inte finns några skillnader i innehåll mellan olika länders utbildningar skulle det ju inte vara någon större poäng att ha ett utbyte.

ETT ANTAL FORMULERINGAR om vad utbildningarna ska syfta till kommer enligt lagförslaget att få större tyngd. Bland annat betonas att utbildning på grundnivå ge studenterna förmåga att göra självständiga och kritiska bedömningar, förmåga att självständigt och kritiskt urskilja, formulera och lösa problem – men också ge studenterna beredskap att möta förändringar i arbetslivet.

– Dessa mål verkar formulerade utifrån tanken att alla studenter läser långa program, menar Kerstin Norén. Men i Sverige har vi ett jämförelsevis liberalt system med enstaka kurser. Att exempelvis försöka få in lite kunskap om förändringar i arbetslivet i en 5-poängskurs i latin för biologer, verkar inte särskilt meningsfullt. Vi måste hitta sätt att lösa detta för behovet av fristående kurser kommer snarare att öka än minska i framtiden.

Även när det gäller så kallade joint degrees, att man läser en del av sin utbildning i ett annat land och får detta tillgodoräknat i sitt hemlands utbildning, kräver förändringar i lagtexten. I

vissa länder är detta redan möjligt men alltså ännu inte i Sverige.

– Enligt Utbildningsdepartementets förslag ska också alla kurser nivåbestämmas så att de antingen tillhör grundnivån eller den avancerade nivån. Här påpekade fakulteterna att det ändå måste finnas en viss flexibilitet. Exempelvis måste det vara möjligt att ge en grundnivåkurs i statistik som breddning på mastersnivå.

EN ETT- TILL TVÅÅRIG master, där universiteten automatiskt får den längre utbildningen, medan högskolorna får ge dem som de har forskningsområden för, är en annan del av förslaget. Fakulteterna påpekar att kostnaderna kommer att öka för att ge kurser på den högre nivån och att resursförstärkning behövs.

– Det tror vi ju inte att vi kommer att få, påpekar Kerstin Norén. Det blir studenterna som får betala för den längre studietiden. Det kommer säkert att bli så att många högskolor väljer att samarbeta med universiteten för att kunna ge de längre utbildningarna.

Lärarytelseutbildningarna utgör ett eget problem där förordningen om hur de ska se ut måste ses över. Även de konstnärliga utbildningarna kräver särlösningar.

– Det är heller inte klart hur forskarutbildningen ska se ut. Det nybildade utbildningsrådet vid Göteborgs universitet kommer att få som en av sina första

uppgifter att diskutera detta. Vi kommer också att försöka få igång ett samtal med andra parter om det nya systemet, bland annat med företrädare för arbetsmarknaden för att bland annat diskutera den nya mastersutbildningen. Och den 16 maj har Bolognagruppern vid GU ett möte. Då ska vi diskutera utkast till policy och handlingsplan.

HELA 40 LÄNDER är med i Bolognaprocessen – och fem nya ansökningar har nyligen kommit in – från Georgien, Armenien, Ukraina, Moldavien och Azerbajdzjan. Men Bolognasystemet är inte ett EU-projekt som många tror, utan en frivillig anpassning mellan de ingående ländernas system.

– Forskare och lärare är vana vid att forskningen är internationell. Att även utbildningen internationaliseras är en ganska naturlig utveckling. Samtidigt måste vi vara medvetna om att alla inte kan ta del av det internationella utbytet. Andra länder har till exempel inte samma rättigheter för handikappade som vi har och studenter med barn kan naturligtvis inte bara läsa utomlands hur som helst. De som inte kan resa måste ges goda alternativ så att det internationella utbytet även kommer dem till del.

Eva Lundgren

TIDSPLAN

2005

Möte i Bolognagruppern 16 maj. I maj kommer sannolikt högskolepropositionen som bland annat omfattar Bologna. Möte i Bergen 19-20 maj.

2007

1 juli 2007 – universitet och högskolor i Sverige ska ha gått över till Bolognasystemet.

2010

2010 ska Bolognasystemet vara infört i samtliga länder som ingår i projektet.

Känsligt om lärarytelseutbildningarna

INGEN ANNANSTANS, förutom vid GU, är lärarytelseutbildningarna organiserade i två nämnder. Det är en situation som skapar oklarheter i ansvar och ger upphov till konflikter. Detta konstaterar bland andra Örn Taube, före detta rektor vid Högskolan i Kalmar, som utrett lärarytelseutbildningarnas organisation vid GU. I det förslag till ny organisation, som skickades ut på remiss i höstas, föreslås två alternativa modeller, där det ena alternativet fanns i två varianter. Alternativ 1 innebar i stort sett inga förändringar alls, medan alternativ 2 gick ut på att man skulle upplösa nuvarande båda organisationer, UFN och UFL. Enligt den ena varianten av alternativet ska de ersättas av en ny fakultetsnämnd med ansvar för lärarytelseutbildningarna. I den andra varianten föreslås ett nytt

organ med ansvar för lärarytelseutbildningarna men som inte har riktigt samma ställning som en fakultetsnämnd. Detta förslag innebär också att nuvarande delar inom UFN delas upp på andra fakulteter, i första hand Samhällsvetenskapliga fakulteten.

SYNPUNKTERNA PÅ remissen gav dock inget entydigt svar. Flera nämnder avstod från att ta ställning till alternativet och krävde i stället ytterligare utredning. Ett flertal nämnder framhöll dock 2b som ett ”utvecklingsbart” alternativ.

Sammanfattningsvis kan sägas att samtliga fakulteter är missnöjda med dagens situation och att en genomgripande förändring behövs. Men vad som ska göras och hur är den stora frågan. Att det är ett känsligt ämne beror på att

det hela ytterst handlar om vem som ska ha makten över lärarytelseutbildningarna. Är det UFL eller UFN? Eftersom UFL styr över lärarytelseutbildningens resurser är de olika fakulteterna delvis beroende av UFL. Detta gäller särskilt UFN, där tre fjärdedelar av utbildningen styrs av UFL. Ytterligare en dimension är den klassiska konflikten mellan lärarytelseutbildare och ämnesföreträdare, där båda anser sig ha rätten på sin sida.

NYLIGEN AVGICK dessutom UFL:s ordförande Sven Engström i protest mot vad han ansåg som ledningens bristande intresse för lärarytelseutbildningarna. Just nu pågår diskussioner och förhandlingar om vad som ska göras men ingen vill uttala sig i den känsliga frågan. Vad som dock står klart är att prorektor

Kerstin Norén, som håller i utredningen, förordar en modell där man skapar en fakultet för lärarytelseutbildning och forskning och där IPD blir kärninstitution – den så kallade Uppsalamodellen. Här finns dock en farhåga om att IPD blir en alltför dominerande institution.

Detta är en lösning som UFL däremot inte är så förtjust i.

Ett nytt namn för att markera att lärarytelseutbildningarna är hela universitetets angelägenhet – men som också ska ge lärarytelsestudenterna en identitet – diskuteras också: Lärarytelsehögskolan.

Förhoppningen är att ett förslag ska vara klart till styrelsen den 2 juni.

Eva Lundgren
Allan Erikson

Inga åtgärder mot GU Journalen

REKTOR FINNER EJ anledning att vidtaga åtgärder mot GU Journalen med anledning av den anmälan om kränkande särbehandling på arbetsplatsen som Christopher Gillberg gjorde i början av året. "Den granskning av ärendet som GU Journalen gjort och de synpunkter som därvid kommit till uttryck i tidningen är av sådan art som under förhandenvarande omständigheter får accepteras. Vägran att efterkomma utslag i svensk domstol har väckt uppmärksamhet och föränlett kritiska synpunkter. Att sådana uttrycks på det sätt som skett är inte något som enligt universitetets bedömning kan anses utgöra trakasserier eller kränkande särbehandling", sägs det i motiveringen.

Även den anmälan mot tidningen som Carina Gillberg och Kerstin Lamberg gjort har avskrivits.

Fler än någonsin lånar böcker på UB

ANTALET BOKLÅN på UB nådde en toppnivå 2004.

Det visar ny statistik från SCB. 696 116 lån genomfördes under året, vilket är en ökning med 15 procent sedan år 2000 och den högsta siffran någonsin i UB:s historia.

UB:s mest använda resurser är de elektroniska samlingarna. Under den senaste tioårsperioden har antalet nedladdade dokument från databaser, e-tidskrifter och e-böcker ökat stadigt. Förra året ökade antalet e-lån med 27 procent till 1 190 000. Antalet besök på bibliotekets startsida på webbplatsen är omkring 275 000 per månad.

Även antalet besök på UB:s sju bibliotek samt Studietorget har ökat. Under terminstid var antalet besök per dag 8587 – en ökning med 38 procent sedan år 2001.

30 lyckade år med Sussex

I TRETTIO ÅR har engelska institutionen vid Göteborgs universitet erbjudit kurser i engelska i Brighton. Ett samarbete som nyligen firades med en ceremoni på University of Sussex då professor Arne Olofsson, prefekt på engelska institutionen vid Göteborgs universitet överlämnade en minnesgåva till professor Alasdair Smith, rektor för University of Sussex.

Dessutom berömde Högskoleverket samarbetet i sin senaste utvärdering och kallade det "ett gott exempel på hur internationalisering kan integreras i undervisningen."

I dag läser 56 studenter från Göteborg engelska på A-, B-, C- och D-nivå på Sussex som en del av sin svenska examen.

Fler stora byggen planeras

Läkemedelcentrum och Campus Linné är namnen på två av universitetets större byggprojekt. Ett bygge för naturvetenskapen och ett för samhällsvetenskapen. Om skisserna blir verklighet vill säga.

2003 BESTÄMDES det att Medicinareberget ska få tillökning. Läkemedelscentrum (LMC), som huset ska heta om alla inblandade godtar beslutet, är tänkt att inrymma apotekarutbildningen. I fem år har den hållit till i baracker i väntan på mer gedigna lokaler. Det befintliga Histologihuset har diskuterats men det kommer istället att tillfalla avdelningen för klinisk genetik.

Tanken är att LMC ska ligga mellan Hälsovetarbacken och Medicinrelängan. Inomhusbroar är planerade för att binda samman husen.

– Att byggnaderna länkas samman är viktigt för sammanhållningen. Det gör enormt mycket. Just det där att man inte behöver ta på sig ytterkläder om man vill träffa någon i de andra husen, säger Ingemar Thorén, chef för universitetets fastighetsavdelning.

Fyra arkitektkontor har tävlat med förslag, varav ett nu har valts ut. Det skulle bli en elegant byggnad om man får tro Thorén som har sett planritningarna. Han tycker att projektet är meningsfullt.

– Det är inte rimligt att de på apotekar-

utbildningen ska sitta i baracker.

Men något slutgiltigt beslut har alltså inte fattats. Sahlgrenska akademien, som måste ge sitt godkännande, ansåg att det första kostnadsförslaget som Akademiska hus presenterade var för högt. Och eftersom Akademiska hus äger marken är de den enda entreprenör som är aktuell. Efter att ha slopat den ursprungliga idén om att ha försöksdjur i huset, har kostnaden dock kunnat bantas ned till en årlig hyreskostnadsökning på 2,8 miljoner. Men läget är för tillfället något läst, säger Lars Ericson på Sahlgrenska akademien.

– Först måste det fattas beslut om ombyggnaden av Histologihuset. Sedan är det fortfarande en kostnadsfråga. Förhoppningsvis får vi ner kostnaderna ytterligare.

DET ÄR EMELLERTID viktigt att apotekarutbildningen får en portal, menar Ericson, som önskar att projektet LMC ska gå i lås de närmaste månaderna.

Om så blir fallet tar det cirka två år tills byggnaden vuxit upp.

Campus Linné, det är området kring psykologiska institutionen där stora delar av den samhällsvetenskapliga fakulteten, bland annat JMG, ska koncentreras. Campusområdet kommer, utöver psykologiska institutionen, att bestå av det hus som tidigare disponerades av Högskolan för fotografi och film, samt av det så

kallade Annedalsseminariet. Det senare inrymde lärarutbildningen för 30 år sedan och ska nu återigen renoveras för universitetets räkning.

Därtill planeras en nybyggnation på Annedalseminariets gård. Den skulle bland annat kunna uppfylla önskemålen på en stor hörsal.

BAKGRUNDEN TILL Campus Linné är att antalet studenter på den Samhällsvetenskapliga fakulteten har ökat med minst 30 procent de senaste åren. En ökning som de befintliga lokalerna inte har lyckats svälja. För tillfället tjänstgör bland annat Biograf Capitol som undervisningssal. Men även tjänsterum behövs enligt fastighetsavdelningens lokalplan.

Hyreskostnadsökningen, inklusive nybyggnationen, är beräknad till 6,5 miljoner kronor per år. Men eftersom universitetet lämnar Världshuset på Brogatan, så stannar nettoökningen på 1,9 miljoner per år.

Utöver att erbjuda mer fysiskt utrymme hoppas man att Campus Linné, genom att koncentrera fakultetens delar, ska förklara administrativ och teknisk samordning mellan institutionerna.

Till sommaren får vi veta om nybyggnationen blir verklighet. Då påbörjas också inflyttningen till befintliga lokaler.

Anna Rökaeus

Ingen använder dyr villa

Ekmanska villan, som står tom sedan den 17 februari, kostar 180 000 kronor i hyra varje månad. Förhandlingar pågår om att hitta andra hyresgäster.

EKMANSKA VILLAN, som använts som gästförskarbostad för hitresande lärare och forskare, blev i längden en allt för dyr affär för konferens- och serviceavdelningen, som lämnade Ekmanska villan den 17 februari. Sedan dess står den tom. Och medan tiden går betalar universitetet 180 000 kronor varje månad. På ett år blir det 2,2 miljoner kronor.

Utan subventionering skulle Ekmanska villans tio lägenheter bli väldigt dyra. En större lägenhet skulle kosta cirka 35 000 kronor, inklusive service, i hyra. Enligt avdelningens chef Inger Weijlding var det alldeles för kostsamt att driva Ekmanska.

– Med den höga kostnaden skulle vi inte kunna hyra ut till GU:s gäster. Nu är det inte vårt bekymmer längre, tack och lov, säger hon.

Istället blev det Fastighetsavdelningens problem, och sammantaget GU:s. Enligt avdelningens chef Ingemar Thorén var den första planen att säga

Ekmanska villan – vacker, dyr och outnyttjad.

upp kontraktet med ägaren, Stiftelsen Gästförskarbostäder vid Göteborgs universitet, som hyr ut lokalerna på Storgatan och Ekmanska som ett paket.

Men några kontakter har ännu inte

tagits för att förhandla om eller säga upp kontraktet (som gäller i fem år till), menar Per-Erik Eriksson, stiftelsens föreståndare.

– Hyran på Ekmanska är inte den lägsta i Göteborg men har av externa bedömare ansetts som helt marknadsmässig. Hyran på Storgatan däremot ligger under marknadshyrorna. Ser man båda fastigheterna tillsammans så ligger det sammanlagda paketet helt rätt.

Från stiftelsens sida är man beredd att diskutera hyresavtalet med universitetet, men då inte enbart det som gäller Ekmanska.

– För att hjälpa till att minska universitetets kostnader har stiftelsen till och med erbjudit universitetet att hyra tillbaka delar av, ja, kanske hela, Ekmanska villan från universitetet.

Per-Erik Eriksson menar att det finns goda möjligheter att hyra ut till andra hyresgäster än universitetet.

Det är en lösning som Fastighetsavdelningen gärna ser.

– Vi försöker också hitta hyresgäster som kan avlasta oss ekonomiskt, säger Ingemar Thorén.

Allan Eriksson

Tandlösa rapporter från HSV

Slöseri med institutionernas redan knappa resurser. Så ser Per Månson, lektor vid sociologiska institutionen, på Högskoleverkets utbildningsgranskningar.

Philip Hwang, prefekt för psykologiska institutionen, är också kritisk. Rapporterna saknar substans, menar han.

NÄR PER MÅNSON i mitten av 1990-talet hörde talas om "kvalitetssäkringssystem" stod han först som ett frågetecken, liksom många andra som inte förstod det nya ordet. När regeringen senare bestämde att all högskoleutbildning skulle kvalitetsgranskas, och att det skulle göras av institutionerna "inom ramen för befintliga resurser", fick Månson en sömnlös natt: Vem skulle utföra arbetet? Och om inga resurser tillfördes, vad skulle väljas bort?

Nästa dag berättade han om dilemmat för en anställd på HSV.

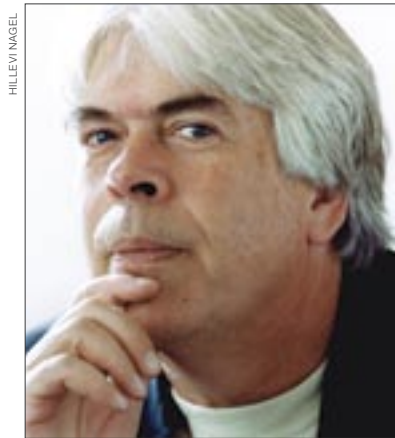
"Vi kan inte göra något åt alla dumheter som kommer ovanifrån, men vi förstår inte att ni går med på att genomföra dem", svarade tjänstemannen.

Många år senare, 2004, fick psykologiska institutionen sin slutrapport från Högskoleverket.

- VI GJORDE INTE direkt vägen när den kom, säger Philip Hwang.

Han anser att HSV:s utvärderingar är en torftig historia som mynnat ut i tandlösa rekommendationer. Eller fel-tolkningar.

– Alla lärosäten ser ungefär likadana ut i rapporten. Vi fick VG och det fick alla övriga institutioner också. Om man

Prefekt Philip Hwang och sociolog Per Månson ger inte mycket för HSV:s utvärderingar.

visade sig och inte gjorde alltför stora fel så var allt okej. Det var varken hackat eller malet, det var mellanmjölk.

HWANG ÄR BESVIKEN över att han inte kan tolka betyget från HSV som högre än VG, men mest över att det inte framkom någon skillnad mellan de utvärderade institutionerna.

– Det kvalitetssystem som vår institution utarbetat och som jag trodde att vi skulle få plus i kanten för kom inte ens med i rapporten. Våra svagheter kom inte heller med.

Nivån på dagens undervisning bekymrar Per Månson. Han har därför inget emot grundliga genomgångar av utbildningskvaliteten.

– Ökningen av studenter utan någon motsvarande ökning av resurser gör att vi bedriver en massundervisning med endast ett fåtal timmars lärarkontakt för studenterna per vecka. Vår mesta tid går åt till administration och till att söka pengar.

MEN HSV:S utbildningsrapporter är i sig resurskrävande och för att kunna genomföra dem utan ökade anslag måste något väljas bort. Tiden måste tas någonstans ifrån. Då är det ofrånkomligt att undervisningen blir ännu mer lidande, menar Månson.

– Det paradoxala har varit att för att kunna granska kvaliteten i undervisningen har vi varit tvungna att sänka kvaliteten ytterligare.

Månson menar att det har skett en lavinartad tillväxt av administrativt arbete under hans år på universitetet.

– Det har i stor utsträckning blivit pappersarbete för pappersarbetets skull.

HSV:s utvärderingar har bestått av sådant pappersarbete, menar han.

– Rapporterna är i grunden ett administrativt jobb fjärran från den undervisning, handledning och forskning som vi egentligen borde ägna oss åt.

ATT UTVÄRDERA undervisningen i ett så gigantiskt projekt som HSV:s tycker han därför är onödigt. Kursutvärderingar där institutionen tar hänsyn till studenternas åsikter har de kontinuerligt, menar han. Och utbildningens kvalitet diskuteras hela tiden, självvärderingsrapporter eller ej.

Om HSV:s granskningar ska fortsätta så får HSV utföra dem på egen hand – eller ge institutionerna mer pengar, anser Per Månson.

På psykologiska institutionen har slutrapporten från HSV aldrig kommit till praktisk användning. Självvärderingsrapporten däremot, tycker Hwang har varit av värde för deras verksamhet.

– Vi försökte lägga ut den på så många händer som möjligt. Den blev en sak för lärare, doktorander och studenter att samlas och diskutera kring. Efteråt blev vi varse vad som var bra och vad som var dåligt på institutionen.

Där kunde det lika gärna ha stannat. När HSV gått ut med sin slutrapport gjorde de sig oanträffbara, säger Hwang.

– De fanns inte tillgängliga för att svara på frågor eller diskutera resultaten. Stålmannen hade bytt om och blivit Clark Kent igen.

Anna Rökaeus

Starka och svaga sidor lyfts fram

Att självvärderingen är det viktiga i granskningsarbetet, håller Staffan Wahlén, utredare på HSV, med om.

Men poängen med utvärderingarna är inte att jämföra olika lärosäten. Istället handlar det om att göra de olika institutionerna medvetna om sina egna starka och svaga sidor, menar han.

DET VAR I samband med 1993 års högskolereform som behovet att säkra utbildningarnas kvalitet började diskuteras. Regeringen beslutade att alla lärosäten skulle ha ett kvalitetssäkringsprogram och under en treårsperiod från 1995 bedömde HSV kvalitetsarbetet vid samtliga lärosäten.

Sedan 2001 arbetar HSV vidare med att utvärdera samtliga ämnen

vid landets högskolor och universitet. Utvärderingarna bygger på ett självvärderingsarbete som institutionerna själva ska göra.

– Skälet till detta är att det är institutionerna som bäst känner till den egna verksamheten, förklarar Staffan Wahlén. Dessutom ingår det i lärarnas arbetsuppgifter att kontinuerligt reflektera över vad de gör.

Efter att en bedömargrupp har studerat självvärderingen kommer gruppen på besök till lärosätena för att ta reda på om självvärderingen verkar stämma.

– Vi intervjuar lärare, doktorander och studenter och förhoppningsvis lyckas vi få en rättvis bild av institutionen. Men bedömargruppen har ju oftast bara en dag på sig för besöket så självklart hinner vi inte se allt. Därför blir det som

sågs i självvärderingen väldigt viktigt. Det handlar inte om att ranka det lärosäte som är bäst utan om ett samarbete för att få bättre kvalitet i utbildningarna. Men visst kan jag förstå att kraven från HSV kan komma olägligt, när man är tyngd av en massa annat arbete.

GUNILLA FLORBY, professor vid engelska institutionen, var med i bedömargruppen när HSV granskade utbildningarna i engelska. Hon menar att det är osannolikt att lärosätena självmant skulle ha satt igång något så omfattande som en självvärdering om de inte varit anmodade av HSV.

– Som utvärderare på platsbesök hör man ofta kommentarer i stil med "vi har alldeles nyss ändrat på det där" eller "vi har precis plockat fram ett nytt formulär

för utvärderingar". Det ligger nära till hands att tro att det är just möjligheten till självkritik i samband med utvärderingen som får saker och ting att hända.

Enligt Gunilla Florby är det viktigt att så många som möjligt engageras i självvärderingen.

HSV:S UTVÄRDERINGAR är inte gratis. Den nyligen genomförda utvärderingen av engelska vid 24 lärosäten kostade 1,5 miljoner kronor.

– Det innebär cirka 100 000 kronor för Göteborgs universitets del, berättar Staffan Wahlén. Men summan måste slås ut på sex år, eftersom utvärderingarna ska göras med sex års intervall.

Eva Lundgren

ILLUSTRATION: TOMAS KARLSSON

Etiskt råd med rätt att granska

– men bara på uppdrag av rektor

Styrelsen vid GU har beslutat att inrätta ett nytt råd för att behandla ärenden om misstänkt vetenskaplig oredlighet. Rådet är till för hela universitetet, men det är bara rektor som kan ge rådet i uppdrag att utreda ärenden och det är också han som avgör vilka åtgärder som ska vidtas.

Ett steg i rätt riktning, men det är fel att bara rektor kan besluta om vilka ärenden som ska tas upp, menar Birgitta Strandvik. Vad som också behövs är ett fristående nationellt råd.

– RÅDET ÄR ENBART avsett att vara ett stöd till rektor, och existerar inte skiljt från rektor, säger biträdande kanslichef Märten Persson, som har utformat det förslag som styrelsen nu antagit. Rektor tar alltså ställning till om anmälningar som inkommit till honom ska tas upp av rådet, och han kan också välja att låta rådet ta upp ett ärende där någon offentligt påstått att det förekommer forsk-

” De vill ha ryggen fri om forskningen ifrågasätts

MÄRTEN PERSSON

ningsfusk vid Göteborgs universitet.

Det är rektor som utser de nio ledamöterna som sitter lika länge som rektors mandatperiod varar. När rådet utrett ett ärende levererar det ett utlåtande med fyra fasta svarsalternativ (se nedan) och det är sedan rektor som själv tar ställning till om ärendet ska avskrivnas, polisanmälas eller om någon annan åtgärd ska vidtas.

– RÅDET ÄR INGEN rättsinstans utan ska bara uttala sig om det går att fastställa forskningsfusk eller inte, säger Märten Persson.

Kriterierna för ledamöterna är att de ska vara anställda vid GU men inte ha

uppdrag som prefekt eller dekanus, och att de ska ha lång erfarenhet i ledande ställning av självständig forskning.

Till sin hjälp har rådet jurister och sakkunniga inom och utom universitetet.

Förutom att Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) uppmanat sina medlemmar att upprätta regler vid varje lärosäte för hur man ska hantera forskningsfusk, anser Märten Persson att rådet kom till av två anledningar. Dels har till exempel Gillberg-ärendet aktualiserat behovet av ett regelverk för hur framförda tankar om forskningsfusk ska hanteras. Dels kräver numera de stora externa bidragsgivarna att det finns nedskrivna regler för hur misstankar om forskningsfusk hanteras.

– De vill ha ryggen fri om forskningen ifrågasätts. Alla högskolor bör kunna visa upp en sådan här handledningsordning ifall något händer, säger Märten Persson.

En viktig sak är att hela universitetet vänder sig till samma råd. Granskningen

ska ske på samma sätt vare sig det är en historiker eller statistiker som misstänks. Märten Persson tror att rådet kommer att handlägga fem till sex ärenden per år.

Det något långa namnet Rådet för ärenden om oredlighet i forskning, vill Märten Persson gärna behålla, för att det ska vara tydligt för alla att det inte är frågan om ett råd som tar ställning till om forskningen är oetisk, undermålig eller slarvig.

– Här talar vi bara om medvetet forskningsfusk, inte om dålig forskning.

DET BÄSTA MED rådet tycker Märten Persson är att det nu finns en trygghet i hur sådana här ärenden kommer att hanteras. Och att GU kan leva upp till omvärldens krav på en fastlagd ordning i händelse av fusk.

– En anklagelse om forskningsfusk är väldigt allvarlig. I de fall där den visar sig vara ogrundad är det viktigt att också kunna rentvå den som har anklagats, säger Märten Persson. Birgitta Strandvik,

som sitter i Vetenskapsrådets expertgrupp för utredning om oredlighet i forskningen, tycker att det är riktigt att ett råd vid GU inrättas.

– Det är bra att det är universitetsövergripande, dels för att det annars finns risk för att vissa ärenden hamnar mellan stolarna, dels för att min erfarenhet är att bekymren är ganska likartade över fakultetsgränserna. Det är också en trygghet för den som anmäler att det är personer från olika fakulteter som tar ställning i frågan, säger Birgitta Strandvik, professor i pediatrik.

DÄREMOT TYCKER HON att det är fel att bara rektor kan initiera en utredning i rådet, som nu bara är rådgivande till arbetsgivaren, det vill säga rektor. Utöver detta lokala råd behövs ett fristående nationellt råd som kan utreda ärendet vidare, utan några som helst osynliga eller förpliktiga band till GU.

– Det finns ju redan ett sådant råd i Vetenskapsrådets expertgrupp, vars enda svaghet är att anmälan måste gå via rektor. Med ett så utbyggt råd vid GU kanske rektor även fortsättningsvis tycker att det är bättre att utreda lokalt än att remittera till övergripande råd. Ur den synpunkten kan det vara en fara med ett lokalt råd.

Ett alternativ tycker hon hade varit att följa Vetenskapsrådets idé om en lokal ombudsman som stöd för rektor i dessa frågor.

– Till en sådan ombudsman kan alla inom universitetet anmäla och den metoden fungerar bra i Tyskland.

BIRGITTA STRANDVIK hoppas att regeringen ska ändra lagstiftningen så att vi kan ha det som i Danmark där man har en central instans som är helt fristående från universiteten. Udvalgene vedrørende videnskabelig uredelighed (UVVU) har funnits i 10 år och Birgitta Strandvik anser att den fungerar alldeles utmärkt. I Danmark kan även enskilda forskare få sin anmälan behandlad av rådet, och det är ett förfarande som hon hoppas att vi ska ta efter.

– Vad som händer annars är att doktorander i beroendeställning är rädda för att göra en anmälan, medan en professor inte drar sig för att anmäla en doktorand. Det fordras en oerhörd integritet hos en rektor för att klara av en sådan situation, säger Birgitta Strandvik.

Vad ett lokalt råd kan göra, enligt Birgitta Strandvik, är en första sällning där man tar ställning till om en anmälan handlar om en personkonflikt eller om det finns en faktisk grund för misstankar om forskningsfusk. Hon tror aldrig att ett lokalt universitetsråd helt och hållet kan utreda frågor av denna känsliga art.

– Det kan vara känsligt av två skäl. Dels vill man inte ha skandaler inom det egna universitetet, dels kan det finnas bindningar inom universitetet, delikatesjäva, som gör det svårt att anmäla och utreda. Då är det väldigt bra om frågan

Birgitta Strandvik anser att det även krävs ett nationellt etiskt råd efter dansk modell.

” Det är legitimt att andra forskare ska kunna granska ett forskningsmaterial, men givetvis utan att patienternas eller informanternas identitet röjs

STELLAN WELIN

lyfts upp på en högre nivå där den blir alldeles opartiskt behandlad, säger Birgitta Strandvik.

Även Stellan Welin, tidigare föreståndare vid Centrum för forskningsetik vid GU, numera professor vid Linköpings universitet, tycker att rådet är en klok idé.

– **OM DET INTE** finns ett systematiskt sätt att ta hand om sådana här problem, är det ingen som gör det eftersom det är obehagligt. Om jag får önska något så tycker jag att rådet också ska handskas med frågor om hur öppet och kontrollerbart forskningsmaterial är. Det är legitimt att andra forskare ska kunna granska ett forskningsmaterial, men givetvis utan att patienternas eller informanternas identitet röjs, säger Stellan Welin.

Även han framhåller svårigheterna med att utreda sin egen personal.

– Det har visat sig internationellt att det är svårt att utreda frågor på det egna lärosätet där alla känner alla, säger Stellan Welin.

Både han och Birgitta Strandvik poängterar hur viktigt det är att de ledamöter som väljs ut har en oberoende ställning och stor vana vid att granska

forskning, men att det allra viktigaste är att de har mycket stark integritet.

OM ETT ÄRENDE ska vara offentligt eller inte tycker han är en viktig sak att beakta. I samband med att rektor överlämnar ett ärende till rådet diarieförs det och blir då i de allra flesta fall offentlig handling.

– Om det är en obefogad anklagelse kan den orsaka mycket skada, säger Stellan Welin.

Birgitta Strandvik tycker att en fördel med ombudsmannasystemet efter tysk modell är att den lokala utredningen inte blir offentlig förrän ärendet anmäls till Vetenskapsrådets expertgrupp eller till ett motsvarande råd på nationell nivå.

Mårten Persson tror inte att det går att förhindra att ett ärende som hamnat hos rådet blir offentligt.

– När det väl nått så långt går det ändå inte att hemlighålla för då är det redan ute både inom och utom organisationen. Vad som sägs i rådet behöver däremot inte bli offentligt. Det enda som kommer ut från rådet är ett utlåtande där det också framgår om rådet är enigt. Dessutom tror jag att hela förfarandet vinner på att det sker öppet.

Kajsa Asklöf

FAKTA

Denna typ av ärende ska Rådet för ärenden om oredlighet i forskning ägna sig åt:

- Medveten fabrikation, manipulering eller undertryckande av grundmaterial.
- Medveten framställning och presentation av falska forskningsresultat.
- Medveten presentation av annan forskares resultat som sitt eget och plagiering.
- Medveten avvikelse i forskningen från villkor som satts upp av regional etikprövningsnämnd eller djurförsöksnämnd.
- Medveten osaklig eller missvisande presentation av forskningsresultat. Det inbegriper även undertryckande av forskningsresultat samt avvikelse från god sed vid publicering av forskningsresultat.

De nio ledamöterna utses av rektor och fördelar sig över samtliga områden.

Rådet ska sammanfatta sitt utlåtande i en av följande slutsatser:

- 1) Ärendet faller inte inom det område rådet ska behandla.
- 2) Fog för misstanke om oredlighet i forskning saknas.
- 3) Det föreligger sannolika skäl för misstanke om oredlighet i forskning.
- 4) Det är inte möjligt för rådet att ta ställning till frågan huruvida oredlighet i forskning föreligger. Ytterligare utredning är påkallad.

Regelsamling klar

HUR SNART KAN en student kräva att ett betyg meddelas efter en tenta och har en utbytesstudent samma rättigheter som en vanlig student på universitetet? De frågorna och många andra ska *Regelsamling för studier* ge svar på. Samlingen har efter remissrundor och finslipningar godkänts och skall bidra till ett gott arbetsklimat för studenter och medarbetare på GU. I *Regelsamling för studier* finns också den övergripande målsättningen att inga former av diskriminering får förekomma beskriven. Regelsamlingen kan beställas hos: Elisabeth Norin@adm.gu.se

Rehabträning för rygg och nacke

NU FINNS DET nya möjligheter för den som lider av besvär i rygg och nacke att få hjälp med rehabilitering. GU har slutit ett nytt avtal med Fysiken som innebär att 40 platser står till förfogande för GU:s anställda att få individanpassad rehabiliterande fysisk träning i gym. Träningen, som visat sig väldigt effektiv, sker under ledning av sjukgymnast och pågår tre gånger i veckan på arbetstid under 10 veckor. För att komma i fråga för träningen måste man ha remiss.

Första rapporten från Jonsered

UNIVERSITETET I SAMHÄLLET.

Det är namnet på en nyligen publicerad rapport från de fyra seminarier som arrangerades i samband med invigningen av Jonsereds herrgård – *Den akademiska ofriheten, Marknadsakademien, Den öppna högskolan och Seminariesamhället*.

Vart och ett av seminarierna refereras där av två skribenter med uppdraget att lämna sin personliga redogörelse för de diskussioner som fördes i konferensrummen på herrgården. Det är alltså en rapport med åtta författare – Ingela Elofsson, Anders Björnsson, Anette Carlsson, Mikael van Reis, Ulla Berglindh, Nils Chöler, Ami Lönnroth och Johannes Lindvall.

Den innehåller också programmen för de fyra seminarierna. Gå in på: www.gu.se/jonseredsherrgard

Miljöredovisning 2004 klar

INOM ALLA FAKULTETER pågår ett intensivt arbete med att införa ett miljöledningssystem för verksamheten. Med all sannolikhet kommer flera av universitetets fakulteter att nå dit under året, uppger Eddi Omcren, miljöchef vid GU. Mer information hittar du på: www.mls.adm.gu.se/GU/handbok/4514rd1.htm

Han öppnar ett fönster mot världen

text: EVA LUNDGREN foto: HILLEVI NAGEL

Tandläkarskräck – vad beror det på? Handlar det om upplevelser i barndomen, är det ett inlärt beteende eller har det med arvsanlag att göra?

Det är frågor Ulf Berggren funderar över. Han är Nordens ende professor i odontologisk psykologi.

HAN FINNS SEX TRAPPOR upp i ett litet rum på Odontologen. Väggarna pryds av bilder på de tre sönerna samt det lilla barnbarnet. Men också av priser och diplom, som Giddon Award, från den internationella tandläkarorganisationen IADR, Skandinaviska tandläkarpriset och Elanderpriset.

Han säger att han åtminstone i viss mån kan förstå dem som är rädda för tandläkaren – som liten gillade Ulf Berggren inte sprutor och vägrade att ta bedövning när en tand skulle lagas.

Stark tandläkarskräck, eller tandvårdsrädsla som Ulf Berggren hellre säger, är något som cirka 5 procent av Sveriges befolkning lider av. Och 1 till 2 procent är extremt eller fobiskt rädda.

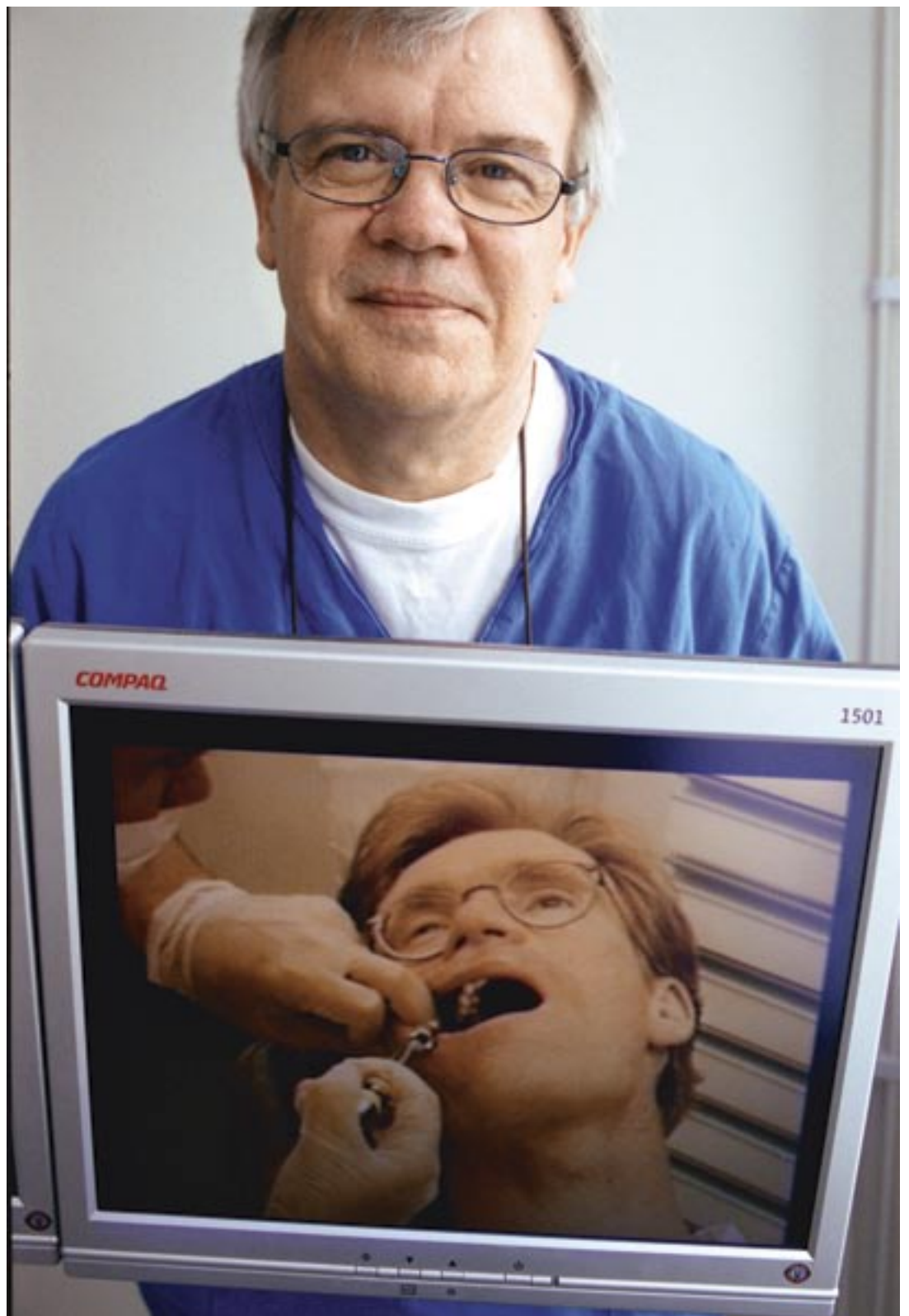
Det är en rädsla som leder till problem som är betydligt allvarigare än de svårigheter den kan få som lider av andra rädslor eller fobier.

– Är man rädd för ormar eller känner obehag när man åker hiss brukar man ändå klara det vardagliga livet, menar Ulf Berggren. Det går ju trots allt att undvika skogspromenader och man kan ta trapporna. Men den som inte vågar gå till tandläkaren får ofta tandproblem, som kan ge stora sociala svårigheter med konsekvenser för hela livssituationen. Man kanske inte vågar öppna munnen, är rädd för att lukta illa eller se konstig ut, kanske isolerar man sig eller slutar ta sociala kontakter.

ULF BERGGREN har forskat i 25 år. Den metod han varit med om att utveckla är unik och har gjort Odontologen till världsledande när det gäller behandling av tandläkarskräck.

Ändå var det inte alls självklart att han skulle bli forskare. Som ung hemma i Sävedalen var det idrott som gällde. En skada, som gjorde att han fick sluta träna, var ett så hårt slag att han en tid tröttnade på det mesta, och till och med struntade i skolan. Att han skulle bli forskare – nej, några sådana tankar hade han knappast då.

Egentligen hade Ulf Berggren inte ens tänkt bli tandläkare, även om hans mamma påstår att han som

liten faktiskt någon gång visat intresse åt det hållet. Om han skulle studera skulle det vara litteraturvetenskap. Eller också skulle han göra något annat. Som sommarjobb skaffade han sig många och ovanliga erfarenheter – en gång jobbade han på en polisstation, under en annan period som dödgravare.

Att Ulf Berggren ändå sökte till tandläkarutbildningen berodde mest på att den som kommit in på en spärrad linje kunna hoppa av militärtjänsten några månader tidigare.

– Det var min gamle professor Alf Öhman som tillsammans med Sven Carlsson, professor i psykologi, lurade in mig på forskarbanan. De fick mig att göra en del undersökningar för dem och utan att jag riktigt förstod hur, var jag plötsligt forskare. Det var de som 1978 fick mig att börja doktorera i ”oral diagnostik”, trots att ämnet ännu inte fanns, vilket innebar att Alf Öhman fick skriva till departementet för att begära examensrätt. Och det var de, tillsammans med professorn i biokemi, Anders Linde, som föreslog att jag skulle söka Medicinska forskningsrådets forskningstjänst i psykosomatik, vilket gjorde att jag mellan åren 1985 och 1987 kunde ägna mig åt att följa upp patienter och titta på hälsoaspekter av behandlingen.

DET VAR OCKSÅ under dessa år som Ulf Berggren åkte till USA för att träffa kollegor i Buffalo. Dessa var mycket entusiastiska över Göteborgsforskningen och uppmanade honom och Sven Carlsson att söka pengar från NIH, National Institutes of Health.

– Vi var nog väldigt frågande och tveksamma när det tog upp det första gången, en svensk kan väl inte söka amerikanska medel? Men det gick visst förklarade de. Och efter att ha sökt ett par gånger fick vi pengar. Jag tror att jag i början av 1990-talet var den ende svenske odontologen som finansierades av NIH.

Tandvården är som ett fönster mot hälsovården, förklarar Ulf Berggren.

– De allra flesta människor går ju till tandläkaren, både friska och sjuka, och inte minst kommer alla barn hit regelbundet år efter år. Alla sorters patienter finns alltså representerade här. Ett tandläkarbesök handlar också om en homogen situation som är sig ganska lik överallt och inte särskilt beroende av land eller kulturella traditioner. Detta gör området intressant även för andra än odontologer. Vi samarbetar hela tiden med psykologer och det som är så spännande är att de har lika stor nytta av samverkan som vi. Så även om tandvårdsrädsla på ytan kan ses som ett smalt område behöver man bara lyfta lite på locket för att hitta sådant som är av intresse för många andra, som utvecklingspsykologer, hälsovetare och medicinare inom olika fält.

RÄDSLAN I FOKUS – så skulle man kunna sammanfatta den unika metod Ulf Berggren varit med om att utveckla. Genom att i första hand försöka bota rädslan och först därefter ägna sig åt tänderna, lyckas man på Odontologen bota cirka 80 procent av sina patienter.

Behandlingen är effektiv: 7–8 besök brukar räcka, sedan är patienten beredd att möta tandläkaren.

– Det handlar om att lära sig avslappning kombinerat med att titta på ett tandläkarbesök på video. Patienten får träffa en psykolog som lär ut ett helt nytt sätt att tänka. Patienterna tränas också i självhävande och får lära sig att ställa krav och veta vad de vill. För ofta är de så vana vid att vara rädda att de aldrig vågar säga ett ord. Alla vet ju att det är ”bättre” att stålsätta sig och att tåga och lida och få det obehagliga överståndet. Men vi lär dem att det inte alls är bra att tåga och lida och att det inte är något konstigt att vara rädd och att den som är rädd har lika mycket rättigheter som alla andra.

Det gäller att få ut patienten så snart som möjligt till en vanlig mottagning.

– Annars kan de lätt få för sig att det bara är här, hos oss på Odontologen, de klarar av att få behandling.

Den som hamnat i en ond cirkel har svårt att ta sig ur den. Men har man bara tagit första steget kan man påbörja en god cirkel istället.

– Den som börjat ta itu med sin tandvårdsrädsla märker ju att det går att ordna upp, trots att det kanske var tjugo år sedan man var hos tandläkaren senast och trots att det är besvärligt. När patienten förstår detta kan det innebära stora förändringar även inom andra områden – en förändring av hela livssituationen, genom att man får en känsla av att man duger och att man klarar av saker och ting.

” Patienterna tränas också i självhävande och får lära sig att ställa krav och veta vad de vill. För ofta är de så vana vid att vara rädda att de aldrig vågar säga ett ord.

ATT BOTA TANDLÄKARSRÄCK är naturligtvis bra. Men ännu bättre vore förstås att förebygga.

– En tandvård där rädslan inte uppkommer, där vi har tid och bra metoder och där tandläkarna är välutbildade i patientpsykologi och vet hur de ska hantera olika patienter, det vore naturligtvis det bästa. De flesta människor som är tandvårdsrädda blev skrämde i barn-domen – alltså behövs mer forskning på barn.

Än så länge är detta ett ganska outforskat område. Två personer vid Odontologen har dock doktorerat på barn och tandvårdsrädsla och en tredje är på väg.

– Bland annat gjordes en studie som jämförde tandläkares och föräldrars syn på hur tandvårdsrädda ett antal barn var. Märkligt nog stämde deras bedömningar inte särskilt väl överens. Nästan hälften av de barn som tandläkarna uppfattade som rädda var inte särskilt rädda, enligt föräldrarna. De hade kanske andra problem men var inte rädda för tandläkaren. Och en tredjedel av dem som föräldrarna sagt var rädda, hade tandläkarna inte uppfattat som påtagligt rädda. Det handlade främst om blyga, duktiga flickor som teg och led. Det där är ju väldigt intressant och inte minst de blyga flickorna skulle jag gärna vilja kunna göra något för.

BARN HAR OLIKA TEMPERAMENT. Kan det vara förklaringen till att en del blir skrämde medan andra inte blir det? Men vad är i så fall temperament för något?

– Det vet vi ju inte. Men någonstans i genpaketet finns säkert även detta, olika benägenheter att reagera på ett eller annat sätt, även om det förstås är komplicerat och beror på många olika faktorer. Men detta är ett exempel på forskning som är väldigt spännande där vi samarbetar med andra delar av Sahlgrenska akademien. Ju mer man forskar desto mer finner man. Och något som min forskargrupp absolut inte lider brist på är idéer. Vi har spridit ut våra tentakler lite varstans, både inom Sverige och internationellt, och finner beröringspunkter inom allt fler områden.

Obligatoriska efterutbildningar för tandläkare i framför allt psykologi är något Ulf Berggren gärna skulle se.

– Ofta är tandläkare väldigt lyhörda för patienternas känslor och behov när de är nyutexaminerade. Men det här minskar med rutinen och åren och då kunde det vara bra med en utbildning som får tandläkaren att tänka till igen och fundera över hur man tar hand om patienten på bästa sätt.

Ulf Berggren har gjort väldigt mycket som han knappast skulle trott vara möjligt som ung hemma i Sävedalen. Han bor fortfarande kvar i sitt föräldrahem. Ordet ”hemma” har alltså för honom en väldigt speciell innebörd – även om han kan trivas på många andra ställen, råder det inte minsta tvekan om att det är Sävedalen som är hemorten – där bor han nu och där har han alltid bott.

Med en hustru som också är tandläkare blir det en hel del diskussioner om arbetet vid middagsbordet.

– Jag har suttit i forskarnämnden i 13 år och läst alla avhandlingar inom odontologi sedan dess så det har blivit en hel del. Plus all den läsning som krävs för att hålla sig informerad om rapporteringen inom mitt eget forskningsfält. Men jag älskar att läsa, man kan till och med säga att jag missbrukar litteratur. Även om jag till exempel varit på en fest och kommit hem sent kan jag inte somna om jag inte får läsa en stund. Helst deckare – en Åke Edwardson klämmer jag på två nätter. Det blir ofta ganska sena nätter och det är säkert inte speciellt nyttigt.

NÅGRA FÖRHOPNINGAR inför framtiden? Främst att hans forskargrupp ska arbeta vidare och fortsätta utvecklas.

– Det finns en väldigt god återväxt, så jag behöver inte oro mig för att verksamheten ska upphöra när jag en gång går i pension. Som forskare är man nog lite galen, entusiastisk, manisk. Man grips av olika frågor som man inte kan släppa förrän man fått ett svar och när man väl fått det är man fortfarande nyfiken över vad som finns bakom nästa hörn. För mig känns det oerhört värdefullt att kunna arbeta inom ett område som dessutom har betydelse för människor och gör livet bättre för dem som har det svårt. Men någon motsättning mellan basal forskning och patientnära forskning kan jag inte se – båda behövs och förutsätter varandra.

Ulf Berggren

Yrke: Övertandläkare och professor i odontologisk psykologi.

Familj: Hustrun Marianne, sönerna Svante, Pontus och Jesper, sonsonen Erik.

Bor: I föräldrahemmet i Sävedalen.

Intressen: Idrott – ”hjälpträner” bland annat sonen Jesper som är svensk ungdomsmästare i tresteg. Älskar musik från Rachmaninov till Metallica; sonen Pontus spelar i bandet Lowtide, att sjunga, funderar på att köpa en ny och bättre gitarr. Älskar litteratur, inte minst deckare som Ed McBain, Dennis Lehane, Jo Nesbø, Arnaldur Indridason, Håkan Nesser med flera.

Aktuell: Installerades som professor den 16 april.

Vetenskapsrådet dåliga på att motivera

– skandalös hantering av ansökningarna, säger Bo Rothstein

Slarvigt och nonchalant. Så säger Bo Rothstein om Vetenskapsrådets senaste bedömning av starka forskningsmiljöer. Bland annat menar han att avgörandena har fattats på ett alltför magert underlag. Nu begär han omprövning av beslutet.

Bengt Westerberg, Vetenskapsrådets ordförande, ser dock inget anmärkningsvärt i förfarandet.

DET VAR I VÅRAS VR utlyste medel för starka forskningsmiljöer. Hela 261 ansökningar kom in.

Att intresset var stort är inte konstigt. De projekt som valdes ut skulle få hela 4,4 miljoner kronor per år i fem år.

De inkomna ansökningarna granskades av ämnessakkunniga och poängbedömdes. 27 forskningsmiljöer ansågs så excellenta att de gick vidare till en andra omgång.

Andra steget innebar att en internationellt sammansatt expertgrupp fick i uppdrag att välja de tio miljöer som faktiskt skulle få pengar. Ordförande för expertgruppen var Gustav Björnstrand, rektor för Åbo akademi.

Expertgruppen fick tillgång till de utvalda projekten samt ett gruppnyttande per ansökan. Dessutom fick gruppen ta del av de kriterier som granskarna i första steget arbetat efter samt utlysningstexten där det framgick vad VR menar med en stark forskningsmiljö.

– I expertgruppen ingick sju framstående forskare, förklarar Bo Rothstein, professor i statsvetenskap, som var huvudsökande för projektet Quality of government, ett projekt som fanns med bland de 27 som gick vidare, men som i slutändan inte fick några pengar.

– Men ingen av dessa experter var ämnessakkunniga. Är man inte det ska man enligt min mening inte försöka värdera det vetenskapliga innehållet av ett forskningsprogram. Det är ungefär som om jag skulle försöka bedöma ansökningar i medicin eller teknik, vilket jag naturligtvis aldrig skulle göra.

Instället borde de ha använt sig av bibliometriska metoder, menar Bo Rothstein. Den som är mest framstående är den som publicerat sig mest i kvalificerade internationella tidskrifter eller

universitetsförlag, som fått sin forskning uppmärksammas av det internationella forskarsamhället inom det egna området eller som fått erbjudanden om att vara gästforskare vid ledande universitet.

– **JAG HAR JÄMFÖRT** mitt projekt med det beviljade projekt som mest liknar mitt, nämligen Centrum för populationsforskning i Umeå, med Anders Brändström som huvudsökande, och har funnit stora skillnader. Exempelvis när

det gäller antal artiklar i de vetenskapliga tidskrifter som ingår i Social Science Citation Index, där Anders Brändström publicerat 60 medan jag publicerat 360 artiklar. Även om man använder andra sätt att bedöma kvaliteten, som om forskaren finns representerad i forskningsbibliotek vid ledande universitet, är skillnaden stor och till vår fördel. Även mina seniora medsökande är betydligt mer välnummerade än de medsökande till populationsprojektet.

ILLUSTRATION: TOMAS KARLSSON

Från VR:s sida hävdar man dock att ansökningarna behandlats på ett korrekt sätt.

– Bo Rothstein gör en stor sak av hur citerade olika forskare är, men det finns även andra sätt att bedöma kvalitet, menar Bengt Westerberg, ordförande för VR. Man kan till exempel ta hänsyn till hur unik forskningen är internationellt sett. Men det blir med nödvändighet en avvägning mellan olika faktorer som görs efter bedömningar som alltid kan diskuteras.

När expertgruppen hade gjort sitt val skrev man kortfattade omdömen som sedan skickades ut till de olika sökande.

– Vi fick avslag, men i berömande termer, berättar Lars Borin vid institutionen för svenska språket, som var huvudsökande för projektet Center for the Study of Language Technology. Det brukar finnas någon sorts kritik i den motivering man får, där det står vad man hade kunnat göra bättre. Så var det inte i det här fallet. Att få en motivering är viktigt för oss som söker, även om man inte skulle hålla med om allt som sägs i den. Nu vet jag inte riktigt vad det var som var fel och förstår heller inte hur VR kunnat fatta beslut på ett så magert underlag. Jag antar att expertgruppen gjort en oberoende beredning, men det står ingenstans hur det har gått till.

VR valde att helt följa den internationella gruppens förslag. Beslut fattades utan att någon från den internationella gruppen var närvarande för att kommentera det man kommit fram till eller svara på frågor.

– Att vi valde att överlåta ansvaret på en internationell grupp av experter berodde på svårigheterna att hitta svenska forskare som inte på något sätt var inblandade i de olika projekten, förklarar Bengt Westerberg. Vi har inte gått in och gjort en självständig prövning utan har litat på det omdöme experterna gett. Hade vi gjort på annat sätt, och gjort ett eget urval, hade vi fått kritik för det.

Enligt Bengt Hansson, huvudsekretär för VR:s ämnesgrupp för humaniora och samhällsvetenskap, är det inget ovanligt med kortfattade motiveringar vid den här typen av utlysningar.

– Enligt förvaltningslagen behöver

beslut inte motiveras och vi brukar inte skriva mer än några rader. Att motiveringen är kortfattad innebär inte att inte en massa information diskuterats vid expertgruppens möten. Det stämmer att VR:s styrelse avhänt sig ansvaret för att ta ställning till de enskilda projekten. Det är heller inte styrelsens uppgift att lägga sig i enskilda fall. Deras ansvar är att se till att urvalsprocessen sker på ett bra sätt och det tycker de att de gjort.

Av de tio projekt som fick pengar var två inom det samhällsvetenskapliga området. Inget av dessa var dock inom stora traditionella samhällsvetenskapliga ämnen. Det ena var alltså ett populationsprojekt i Umeå. Det andra var visserligen ett projekt inom psykologi, men med starka kopplingar till medicin.

Inga projekt inom humaniora fick medel.

– **KANSKE FINNS DET** något i själva urvalsprocessen som missgynnar humanistiska projekt, menar Lars Borin. När man talar om excellens i ett internationellt perspektiv tänker man nog i första hand på forskning inom medicin och naturvetenskap. Det kan förstås också vara så att medicinare och naturvetare är mer aktiva när det gäller att söka. Men det verkar ändå som att samhällsvetenskap, och ännu mer humaniora, har det ganska motigt.

– De projekt som fått pengar är tvärvetenskapliga, som man inte kan placera i fack hur som helst, påpekar Bengt Westerberg. Men visst kan det vara så att framför allt humaniora har svårare att konkurrera. Men varje ämnesråd kunde välja tio projekt som skulle vidare till den andra omgången. Hum-samområdet valde bara sju, medan medicinerna och naturvetarna fyllde sin kvot. Så det borde ju betyda att det faktiskt fanns färre excellenta områden inom samhällsvetenskap och humaniora.

BO ROTHSTEIN är också kritisk till att man använde andra kriterier när projekt valdes ut, än de som fanns i Vetenskapsrådets utlysning.

– Bland annat har projektets framtidsutsikter varit av stor betydelse vid bedömningen, förklarar Bo Rothstein. Men om detta var så viktigt borde man väl ha förklarat det i utlysningen? Att vi inte får de här pengarna betyder inget för mig personligen men drabbar däremot de 6–7 postdokor som vi inte kommer att kunna finansiera. Med tanke på att det handlar om så mycket pengar som har så stor betydelse för de sökande projekten, har VR varit skandalöst slarviga.

Att det just är ett projekt i Umeå som beviljats medel tror Bo Rothstein kan bero på regionalpolitiska hänsyn.

Professor Bo Rothstein

Men det förnekar Bengt Hansson bestämt.

– Ett av skälen till att inga svenskar var med i den slutgiltiga urvalsprocessen var just att man inte skulle påverkas av sådana skäl. Internationella experter

sätter sig knappast in i svensk regionalpolitik.

Eva Lundgren

Ansökningarna stjäl dyrbar tid

En ständig kamp för att hålla näsan ovanför vattenytan. Så beskriver Henrik Hagberg situationen för sin forskargrupp.

– **Alternativet till att ägna en massa tid till att söka pengar är att lägga ner ambitionen att bedriva forskning i frontlinjen – vilket inte känns särskilt attraktivt.**

CIRKA EN FEMTEDEL av de ansökningar av enskilda forskare som kom in till Vetenskapsrådet förra året beviljades. När det gäller den senaste utlysningen av starka forskningsmiljöer var beviljandegraden dock betydligt lägre. Av 261 inkomna projekt var det bara tio som i slutändan fick pengar. Det är knappt 4 procent.

– Det tar ett par veckor att sätta ihop en ansökan av den här typen och för åtminstone tre av oss har det inneburit 4–5 dagars heltidsarbete. Omräknat i pengar rör det sig om ett arbete till ett värde av cirka 60 000 kronor, berättar Henrik Hagberg, professor vid avdelningen för obstetrik och gynekologi, vars projekt Long-term Consequences of Fetal Compromise hörde till de projekt som av VR fick beteckningen excellent miljö – men som ändå inte fick några pengar.

Även Lars Borin, huvudsökande för projektet Center for the Study of Language Technology, som heller inte fick pengar, menar att det rör sig om cirka en månads sammanlagda arbetsinsats för att skriva en ansökan.

Om samtliga 261 projekt som sökt pengar ägnat en månad åt ansökan handlar det alltså om 261 månader av forskarmöda – eller cirka 22 år som det svenska forskarsamhället lagt ner på att skriva ansökningar bara till denna utlysning.

– Man undrar ju alltid om det skulle ha gått bättre om man lagt ner ännu mer tid, säger Lars Borin. Jag trodde väl att vårt projekt, där vi samarbetar med datavetare på Chalmers, skulle ligga i tiden. Men kanske är det inte så. Språk är väl inte så populärt just nu.

Henrik Hagberg har stort förtroende för VR och menar att de grupper som blev uttagna säkert hör till de främsta, i varje fall när det gäller medicin.

– **SJÄLVKLART BLEV VI** besvikna när vi var bland de 27 bästa men ändå inte blev uttagna bland de tio som fick pengar. Vi började hoppas att det kanske var vår tur särskilt som vi varit synnerligen aktiva under senare år, publicerat i bra tidskrifter och åtminstone varit

tillräckligt framgångsrika för att attrahera forskningsanslag både från EU och NIH. Men det finns säkert många grupperingar med lika bra meritering. Vi har förståelse för att det är mycket svårt att jämföra forskning inom olika ämnesområden – att jämföra äpplen med päron. Men det är också orimligt att man har så låg beviljandegrad som 4 procent. Detta innebär ju en oerhört smal satsning på en extremt liten grupp forskare i Sverige. Om man dessutom betänker att de flesta aktiva forskare i landet säkert inte brydde sig om att ansöka alls eftersom man själv bedömde att man inte kunde komponera en tillräckligt attraktiv forskningsmiljö, innebär det att de 261 representerar en selekterad grupp!

I våra nordiska grannländer ägnar sig universitetsläraren åt cirka 50 procents forskning i tjänsten, menar Bo Rothstein, professor i statsvetenskap. I Sverige är siffran 20 procent eller ännu lägre.

– Hela finansieringssystemet har gått överstyr. Men det är delvis universitetens själva som dragit på sig problemen genom att ha överseende med icke-fungerande miljöer. I exempelvis USA får man lägga ner verksamheten om man missköter sig. Här händer ingenting, vare sig man är bra eller dålig. Ett exem-

pel är statsvetenskapliga institutionen som utvärderades av HSV för två år sedan och fick toppbetyg. Man skulle ju kunna tro att detta skulle få positiva konsekvenser men istället fick vi stänga forskarutbildningen.

Att man inte får pengar behöver dock inte betyda att man kastat bort en massa tid med att skriva ansökan.

– **NYA KONTAKTER KNYTS**, samarbeten planeras och befintliga forskningsplaner konkretiseras bättre, förklarar Henrik Hagberg. Men om anslaget inte beviljas blir det dessvärre svårt att omsätta detta i något konkret positivt, helt enkelt på grund av brist på pengar. Men självklart är arbetet till stor hjälp om man skriver en ny ansökan med snarlik inriktning, åtminstone om en sådan skrivs inom ett år – forskningsansökningar är ju färskvara som bekant!

Tydliga kriterier och genomskinliga processer, det är vad Lars Borin efterlyser för att skingra alla tveksamheter kring bedömningarna.

– Alla kvaliteter går inte att mäta på ett enkelt sätt. Men i möjligaste mån bör man ändå vara tydlig. Det är lättare att acceptera avslag om man varje fall förstår vad det beror på.

Eva Lundgren

Att göra det goda eller det rätta?

I TAMBUREN PÅ FÖRSKOLAN Lingonet hänger en affisch som både barn och föräldrar ser när de kommer in från gatan. Den lyder: ”På den här förskolan bryr vi oss om varandra”. Sedan följer ett antal punkter ur FN:s Barnkonvention. Meningen är att barn, föräldrar och personal varje dag ska påminnas om vilka värderingar som gäller på förskolan.

Enligt läroplanen från 1998 ska förskolan ”ta till vara och utveckla barns förmåga till ansvarskänsla och social handlingsberedskap, så att solidaritet och tolerans tidigt grundläggs. Förskolan ska uppmuntra och stärka barnens medkänsla och inlevelse i andra människors situation. Verksamheten skall präglas av omsorg om individen och syfta till att barnens förmåga till empati och omtanke om andra utvecklas, liksom öppenhet och respekt för skillnader i människors uppfattningar och levnadssätt.”

När de blivande förskollärarna på sin utbildning frågar efter högskolans värdegrund så brukar vi framhålla högskolelagen och högskoleförordningen. Det finns visserligen inte på någon färggrann affisch vid entrén men det är ändå ganska tydligt att det finns vissa gemensamma värderingar i uppdraget. Det är framför allt ett kritiskt granskande förhållningssätt som studenterna ska fostras till. Liksom all annan utbildning är universitetet fostrande och ideologin bakom fostran utgår från det samhälle som vi tänker oss leva i. Ett auktoritärt samhälle fostrar auktoritärt och ett demokratiskt samhälle förutsätter en demokratisk fostran.

Inte desto mindre fick vi nyligen en lag om lika-behandling av studenter. I den framhålls att det inte är acceptabelt att diskriminera studenter på grund av könstillhörighet, etnisk tillhörighet, sexuell läggning eller funktionshinder. För detta ingick nämligen inte i Högskoleförordningen. För oss som arbetar med lärarutbildning kan det tyckas självklart att vi inte diskriminerar i vår egen gärning. Inte desto mindre förekommer

det fall av diskriminering som nu är under utredning.

Forskningen då? Vad vilar den på för etiska värden? De regionala etikprövningsnämnderna för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning har nu vuxit ur koltåldern och fått rutin. De flesta ansökningar om prövning kommer dock in på uppmaning av finansierarna vilket innebär att det finns ett starkt ekonomiskt incitament till att pröva det etiska inslaget i den planerade forskningen. Eftersom lagen är ganska begränsad så blir det i de flesta fall fråga om ett rådgivande yttrande. Det gör ju att man strängt taget inte behöver följa råden. Dessutom finns det ju mängder av forskning som finansieras av fakultetsanslaget och som inte behöver etikprövas, doktorandprojekt till exempel.

ATT GÖRA DET RÄTTA? Är det att följa lagen? Att inte hörsamma eller inte efterfråga etikprövningsnämndens råd? Att diskriminera studenter av alla möjliga skäl men inte på grund av könstillhörighet, etnisk tillhörighet, sexuell läggning eller funktionshinder. Ålder då? Det finns ju ännu ingen lag som förbjuder detta. Eller diskriminering på grund av bristande begåvning? Är det inte det som betygsättning med graderade betyg, examination och bedömning handlar om?

Att inte bara göra det rätta, det vill säga följa lagen, utan även det goda – fungerar det inom universitetet? Finns det några goda människor vid universitetet? Jag har nyligen suttit och skrivit utlåtanden över ansök-

ningar till forskarutbildningen. Meningen med denna process är ju att sälla ut ”de mest lämpade”. Men när jag läser igenom mina bedömningar så framstår jag inte som en särskilt god person. Det är ingen större tröst att detta ingår i professionen som universitetslärare. Det ligger ju i uppdraget att bland annat tala om att den här sökande just nu inte verkar ha förutsättningar att på skattebetalarnas bekostnad ägna sig åt att doktorandstudier.

Nej, godheten och rättrådigheten har ingen självklar plats inom akademien, verksamheterna är alldeles för moraliskt paradoxala och fyllda av etiska dilemman. Det är inte så enkelt som för barnen på Lingonet. Men snart kanske också vi kan säga, att på det här universitetet är vi alla lika mycket värda och vi bryr oss också om varandra. Kanske något att lägga till vår image?

Maj Asplund Carlsson

UNIVERSITETSLEKTOR VID ENH. FÖR BARN- OCH UNGDOMSVETENSKAP, IPD

Faktum är att fakta är en vanlig uppsatsfälla

DET HAR KOMMIT ett par frågor till språkspalten om variationer inom ordböjning. I denna spalt tar jag upp en av de variationstyper som uppmärksammats.

Det gäller ett fenomen som kan illustreras med exempel som *den svenska median, datan i uppsatsen* eller *faktan i uppsatsen*. Exempelen är hämtade ur studentuppsatser.

I latin är entalsformerna av dessa ord *medium, datum* och *faktum*, pluralerna *media, data*, och *fakta*. De senare uppfattas normalt som pluraler även i svenskan, exempelvis i Svenska Akademiens ordlista (SAOL). Vad som har hänt i frågeställarens exempel är att orden istället har använts som entalsord med en ny betydelse och ett nytt genus. Man skiljer alltså mellan *ett medium* och *en media*, *ett datum* och *en data* respektive *ett faktum* och *en fakta*. Det andra ordet i varje par har kollektiv betydelse men är till formen ental, precis som ord av typen *skolklass, gäng, grupp, folk* osv.

Det är inte så underligt att en sådan här omtolkning sker. Betydelserektionerna mellan entalsorden och pluralerna med latinsk form är ju inte så entydiga eller tydliga och singular- och pluralformerna kan komma att uppfattas som helt olika ord. *Medium* har flera olika specialbetydelser, enligt Svenska Akademiens Ordbok till exempel "en person som (kanske) förmedlar kontakter med andra världen", "medelvärde", "förbindelseled" med mera. I sin entalsform kan det knappast betyda "kanal för informationsspridning", vilket det däremot gör i flertalsformen *media*. *Datum* har idag specialbetydelsen "uppgift om dag, månadsdag" medan *data* gäller uppgifter och fakta i

allmänhet. Betydelserektionen mellan *faktum* och *fakta* är väl den som mest liknar den som vi är vana att finna mellan en entals- och en flertalsform. Men att flertalsformen är -a är inte något som vi är så vana vid i svenskan. Istället finns det en massa entalsord som har precis den strukturen, t.ex. *dimma, klocka, massa* osv.

Från språkvårdarhåll har man länge försökt utmönstra de latinska pluralerna ur svenskan eftersom de ställer till problem. I SAOL anges (*flera*) *medier* och (*flera*) *faktum* som förstaalternativ för flertalsformen. (Däremot är betydelskillnaden mellan *datum* och *data* för stor för att denna metod ska kunna tillämpas.) Men språkbrukarna går i många fall sin egen väg, vilket frågeställaren visar exempel på.

BÖR DÅ FORMER som *median, datan* och *faktan* användas i studentuppsatser? Svaret är nej, i varje fall inte som språknormen i Sverige ser ut idag. De är inte accepterade i neutral sakprosa, och det är den standard vi som lärare bör se till att våra studenter håller. Men språkutvecklingen kan ju gå åt det antydda hållet – rent språkligt sett är det helt rimligt och begripligt. Och om ett decennium kan vi ha en annan standard.

I detta sammanhang vill jag ta upp en annan latinsk pluralform, även om ingen har frågat om den. Det gäller ordet *alumn*. Det ordet har blivit populärt i universitetssammanhang på senare år. I latinet hette det *alumnus* och betydde "lärjunge" eller "skyddsling", men vi använder det med betydelsen "student med avslutad utbildning från

visst lärosäte". På svenska heter det enligt SAOL *en alumn*, flera *alummer*. Men ofta ser man flertalsformen *alumni*. Den formen är inspirerad av framför allt amerikanskt språkbruk. Det som är intressant med den är att det är den maskulina flertalsformen av ordet. Vi talar alltså för den som kan latin, om "våra före detta manliga studenter". Man kan fråga sig om det gör något; det är väl inte så många som kan latin nu för tiden. Men ytterligare ett problem är väl återigen formen, -i är ingen typisk svensk flertalsändelse. På Uppsala universitet tycker man tydligen att det är viktigt vilken form man väljer – det går att läsa om ordet *alumn* på deras hemsida. Vad tycker ni?

Kerstin Norén

PROREKTOR INSTITUTIONEN FÖR SVENSKA SPRÅKET

Skicka dina frågor direkt till:
kerstin.noren@adm.gu.se

Dagbok från en fastfrusen expedition

Den 24 april 1880 seglade forskningsfartyget Vega in i Stockholms hamn. Det rådde feststämning och nationalistisk yra på stadens gator. Fartyget var det första i världen som seglat genom Nordostpassagen och expeditionens ledare, Adolf Erik Nordenskiöld, hälsades som hjälte.

En av de sju forskare som varit med på äventyret var zoologen Anton Stuxberg.

Fartyget hade lämnat Tromsø 21 juli 1878. I första hand handlade det om en forskningsexpedition men man var också intresserad av möjligheterna för kommersiell sjöfart över Berings sund. Det var därför Oscar II men också affärsmannen Oscar Dickson och den ryske gruvägaren Alexandr Sibirjakov varit med och finansierat expeditionen.

– Anton Stuxberg skrev dagbok från resan där han ger personliga inblickar om livet ombord, berättar bibliotekarie Anders Larsson. Dagboken är inte publicerad, åtminstone inte i sin helhet, men finns hos UB, som köpte Anton Stuxbergs arkiv 1910.

Fartyget var välutrustat. Nordenskiöld

hade varit med förr och visste hur man förberedde sig. Så när fartyget frös fast vid Pitlekajen den 28 september, bara två dagars resa från Berings sund, och låg stilla i hela 294 dygn, innebar det ingen katastrof för männen ombord. Man hade gott om proviant och Anton Stuxberg berättar bland annat att de drack champagne för att fira nyåret.

– Det var ingen dramatisk expedition

på det sättet, resan var på alla sätt framgångsrik. Forskarna gjorde otaliga mätningar av temperatur, väder och vind och samlade in betydande mängder naturvetenskapligt och etnografiskt material. Man umgicks med den sibiriska lokalbefolkningen och Stuxberg beskriver bland annat hur de var med på en begravning.

Anton Stuxberg hade en tydlig skrivstil vilket gör dagboken relativt lättläst.

Bland annat berättar han att han sitter och läser Strindbergs Mäster Olof – ett härligt stycke.

– Under hemfärden som gick via Suezkanalen, firades Vega i varje hamn. De väldiga vetenskapliga resultaten samlades och gavs ut i fem tjocka band. Och för att påminna om expeditionen fick 24 april bli Vegas namnsdag.

Men för dagboksskrivaren Anton Stuxberg gick det inte lika bra.

– Han verkade som intendent på Göteborgs museum till sin död 1902 och tycks ha varit tvungen att bätra på sin magra inkomst genom ett ständigt slitande med föredrag och översättningar vid sidan av. Om sina äventyr har han dock berättat i *Minnen från Vegas färd* från år 1890.

Även fartyget Vega fick ett dystert öde.

– Fartyget hade köpts från AB Ishavet i Göteborg och såldes tillbaka dit efter expeditionen. Sedan såldes det vidare till ett skotskt rederi. År 1903 gick Vega till botten vid Melvillebukten utanför Grönland. Och där ligger forskningsfartyget än.

Eva Lundgren

UB:s rariteter

Ekologi är god ekonomi

ÄR HÅLLBAR UTVECKLING ETT NYTT PROBLEM? Var det bättre förr, eller är det bara det att det är sämre nu? Förmodligen hade bronsåldersfolket som ristade i hållarna i norra Bohuslän vaga insikter om hur deras nyttjande av naturen påverkade den långsiktigt. Det finns ju tyvärr flera mycket goda exempel på att tidiga civilisationer åstadkommit en ekologisk kollaps av den natur som var förutsättningen för deras egen existens. Påsköns civilisation är ett paradexempel. Ett systematiskt skövlande av öns regnskog ledde till att jorden blåste i havet och så var jord- och skogsbruk så att säga kört. Fiska kunde man inte heller, eftersom det inte längre fanns träd att bygga kanoter av. Återstod att bli kannibaler! Påsköns problem var att de utnyttjade en mycket begränsad resurs. Det finns många exempel från historien när till synes oändliga resurser skapat en fiktiv känsla av "hållbar utveckling". Ett mycket gott exempel är fisk.

Stafettpinnen

FÖR DRYGA HUNDRA ÅR SEDAN fylldes havet på västkusten för sista gången av så mycket sill att man nästan kunde gå på vattnet. Och ända fram till 1950-talet kunde sillar som fångades vara både 20 och 25 år gamla (idag är de 2–3 år). För kustbefolkning på den tiden var havet oändligt och tillgången på fisk likaså, deras problem var att få tag i fisken. Att man skulle kunna fiska upp den sista sillen i Nordsjön eller runt Island var otänkbart. Det uppträckte man först på 1960-talet. Och då med besked. Sillen tog slut helt enkelt och en hel rad bohuslänska fiskesamhällen gick i konkurs (bokstavligen talat). Vad hade hänt? En fantastisk teknisk utveckling gjorde det omöjliga möjligt; man kunde nu med ekolod spåra det sista stimmet och omringa det med en stor not, och lyfta upp. Dess bättre räddades de flesta sillbestånden i sista minuten av fiskestopp. Sämre gick det för torsken utanför Newfoundland som sedan medeltiden betraktats som en outtömlig resurs. Det fiskestopp som slutligen kom hann inte rädda beståndet.

En intressant insikt (som förbises) är att hållbar utveckling när det gäller en levande (förnyelsebar) resurs leder till högsta möjliga avkastning av resursen. Återigen är fiske ett bra exempel. Idag är majoriteten av fiskbestånd fiskade till gränsen av utrotning och flera har helt försvunnit. Detta är inte bara ett hot mot deras överlevnad utan även en stor produktionsförlust. Vad fisket idag gör är att det "tar ut massaved i glesa julgransplanteringar". Istället för att låta bestånden växa till så att produktionen av fisk ökar så görs ständiga teknikförbättringar för att öka den kortsiktiga avkastningen, med följden att bestånden minskar ytterligare. Teknik finns idag att i detalj reglera fisket med hjälp

av selektiva redskap, fiskefria zoner, periodvisa fiskestopp med mera, så varför når vi inte ett hållbart uttag? Fiskeribiologerna har under decennier givit helt korrekta råd om hur stora fångster som ska tas ut, men den politiska vägen har varit att kompromissa med hur stora inkomster yrkesfiskarna krävt.

JAG TROR INTE ATT "hållbar utveckling" är någon genuin naturfolksinsikt, ej heller någon självklarhet i det moderna samhället. Istället måste vi tillägna oss kunskap om hur och varför. Inte minst handlar det inte bara om forskningsresultat och annan "kunskap". (Om så hade varit fallet hade fisket inte hamnat i kris.) Det handlar minst lika mycket om att kunskapen sprids och blir till insikt hos alla aktörerna och att insikten blir till förändring. Det handlar också om värderingar och demokratiska strukturer. Är det fiskarna i Strömstad eller tjänstemännen i Bryssel som har bäst möjlighet att avgöra hur ett långsiktigt uttag av räka i Kosterfjorden ska se ut?

VI KOMMER OCKSÅ att få acceptera att naturen inte, mer än undantagsvis, kommer att vara "naturlig". Istället kommer vi att behöva bestämma mer och mer hur vår natur ska se ut och vad det får kosta. Kanske kommer en framtida riksdagsdebatt att låta så här: – Vi inom hållbarhetspartiet vill att Östersjön ska vara lite mer övergödd än naturligt, för att ge en bättre produktion av fisk. Men vi vill samtidigt inte öka antalet giftalgsblomningar och blåstången vill vi ha kvar. – Jag protesterar. I mitt parti vill vi inte ta de stora nedskärningar detta innebär för sjukvård och skola. Istället accepterar vi att blåstången går förlorad, tång kan man titta på vid västkusten.

Stafettpinnen går vidare till Håkan Eggert vid institutionen för nationalekonomi.

Kerstin Johannesson

PROFESSOR VID INSTITUTIONEN FÖR MARIN EKOLOGI
FÖRESTÅNDARE FÖR TJÄRNÖ MARINBIOLOGISKA LABORATORIUM

Avhandling

Länge leve det tryckta ordet!

Tidningar som går att ta på är ännu ingen utrotningshotad företeelse. I alla fall inte om de innehåller nyheter. Det visar Annika Bergström i sin färska avhandling *Nyhetsvanor.nu*.

TROTS ATT INTERNETANVÄNDANDET har ökat i Sverige sedan slutet av 1990-talet, så är fortfarande radio, tv och dagstidningar de största källorna till nyheter för de allra flesta av oss.

Det resultatet förvånar inte Annika Bergström vid institutionen för journalistik och masskommunikation.

– Jag har följt utvecklingen länge. Men det var kul att kunna visa på något som jag redan misstänkte. För mig och för äldre är tidningar självklara.

Visserligen är det ungefär en tredjedel av befolkningen som tar del av näthyheter, men de som kollar nyheter på webben gör det oftast i samband med andra internetärenden, till exempel när de söker information eller skickar e-post. Nyhetssajter får också fler besök vid enstaka händelser, som tsunamikatastrofen 2004 och mordet på Anna Lindh.

De näthyheter vanorna stämmer även in på Bergström själv.

– När jag läser nyheter på nätet är det främst för att jag är nyfiken på sajterna som de finns på – jag har ett förflutet som hacker. Jag kan också "gå ut" och kolla nyheterna vid specifika händelser.

Det är bland unga och bland dem som har varit Internetanvändare under

lång tid som läsandet av näthyheter är mest utbrett. Den snabba uppdateringen lyfts fram som näthyeterernas styrka.

I gruppen frekventa internetanvändare i åldrarna 25–40 kan man också se att läsandet av morgontidningar har minskat.

UNDERLAGET TILL avhandlingen har Bergström fått genom SOM-institutets riksomfattande enkätundersökning. Den innehåller frågor om medievanor och når 6 000 personer per år. Vid sidan av den har hon använt sig av ett mindre antal intervjuer samt diskuterat näthyheter i chatrum på internet.

Så hur blir det i framtiden, kommer de unga, flitiga internetanvändarna som

idag lägger grunden för sina nyhetsvanor att helt skippa frukostens pappers-tidning?

– Behovet av att bli uppdaterad kommer att finnas kvar. Men det är svårt att säga exakt på vilket sätt till exempel mina barn kommer att tillägna sig nyheter i framtiden.

Bergström tror dock inte att nyhetstidningarna kommer att slås ut av näthyeter – i alla fall inte än på mycket länge.

– Nyheter på nätet är mer ett komplement till nyheter i tidningar och tv.

Anna Rökaeus

Hallå där, Martin Bergö ...

forskarassistent vid avdelningen för internmedicin, Sahlgrenska akademien!

Du är en av fem unga svenska forskare som nominerats till en ny stor europeisk forskartävling som ger dig chansen att få

10 miljoner kronor under fem år i forskningsanslag. Berätta om din forskning!

– Vi studerar en klass av proteiner som kallas CAAX-proteiner. CAAX-proteiner är viktiga för flertalet sjukdomar hos människor, bland annat muskelsjukdomar, hjärt-kärlsjukdomar och cancer. Ett exempel på ett forskningsprojekt som jag nu driver är att identifiera mekanismer för cancerutveckling och att använda den informationen till att hitta nya strategier för cancerbehandling.

Vad är det som driver dig? Nyfikenhet eller viljan att hjälpa andra?

– Jag är en väldigt nyfiken person och det är det som driver mig. Om min forskning i framtiden kommer att

hjälpa människor med cancer eller andra sjukdomar är detta givetvis en fantastisk konsekvens.

Du tillbringade drygt fem år vid the Gladstone Institute i San Francisco, innan du för ett år sedan kom till Sahlgrenska akademien. Berätta.

– Det var en väldigt givande tid där jag hade i det närmaste obegränsat med resurser till mitt förfogande. Efter att jag blev rekryterad hit till Sahlgrenska akademien, har jag flyttat över flera av de forskningsprojekt jag startade i USA. Jag har fortfarande många viktiga samarbetsprojekt med grupper i USA.

Det är den fristående forskarorganisationen European Science Foundation som för andra året arrangerar vad de kallar European Young Investigator Awards, EURYI.

Om du blir en av de 25 unga forskare som får 10 miljoner, vad kommer det att betyda för dig?

– Att jag kan fokusera betydligt mer tid på forskningsprojekten, interaktioner med samarbetspartners och handledning av doktorander – och mindre tid på att skriva forskningsanslag. Det skulle också innebära en unik möjlighet för oss att vara lite vågade och utfö-

ra chansartade experiment som vi normalt inte hade utfört. Med en normal forskningsbudget är man ofta begränsad till att bara utföra de viktigaste experimenten – de säkra korten. Att utföra chansartade experiment är ekonomiskt riskfyllt men kan leda till nya och viktiga upptäckter. Jag skulle också kunna expandera min verksamhet med ett antal nya doktorander. Vi har flera intressanta djurmodeller och forskningsidéer som väntar på att bli analyserade.

Är det viktigt att bli nominerad även om man inte får pengar?

– En sådan här nominering genererar ovärderlig publikitet. Nomineringen innebär ju i praktiken att jag har ett litet kvitto från flera av de stora forskningsråden på att jag är ansedd som en framgångsrik yngre forskare i Sverige. Det är viktigt att andra forskare har hört talas om mig när jag i framtiden söker andra forskningsanslag och tjänster och när jag tar kontakt med andra grupper för att initiera samarbeten.

Eva Lundgren

De berättar aldrig om prestationsångesten

Måndag

Börjar som vanligt dagen vid datorn. Kollar mejl, rensar i mejlboxen, vidarebefordrar ett par, svarar på några andra. Varför öppnar jag överhuvudtaget mejlen? Jag skulle ju kolla detta kvällstid när Emanuel somnat, för att inte ägna hela dagen åt att läsa och svara på mejl. Jag – en mejloholic?

Ägnar resten av dagen åt att förbereda för undervisning. Bråttom, bråttom; får tidigarelägga min föreläsning ett par dagar eftersom annan föreläsare blivit sjuk. Hur ska jag klara det? Är jag inte för rutinerad som föreläsare för att hasta igenom detta? Vill ju att det ska bli så jättebra.

Tisdag

Vid morgonfikat informeras om projekt från GU:s kvalitetssamordnare. Beslutas att vi ska anta erbjudandet. Jag blir tillfrågad om att delta i detta projekt. Intressant, men jag vill ju inte ha fler "vid-sidan-av-uppgifter"! På en liten FU hamnar alla institutionsuppdrag i knät på samma personer. När ska jag få tid att skriva på avhandlingen? Puhhh, en timme här, en timme där: det går inte att arbeta med forskning på det sättet!

Det här är det bästa jag vet; att få läsa och läsa och skriva och fundera. Jag säger som alla musiker brukar säga när de blir intervjuade: – "Jo, det är fantastiskt roligt att få ha sin hobby som sitt arbete." Men de berättar aldrig om prestationsångesten! Och doktorerandet som sägs vara så självständigt. Pyttsan! Att forska är en hårt reglerad kreativitet. Och som doktorand ägnar man sig mest

åt att öva skalor – åt att lära sig hantverket. All energi går åt till att blomstra och vara kreativ samtidigt som man nogsnamt måste följa i de förutbestämda spåren för vad som räknas som god forskning. Inte springa iväg över de saftiga ängarna med spännande litteratur; sneglingar åt sidan sinkar arbetet! Det tar uppmärksamheten ifrån detta att komma framåt, att komma fram i TID – innan slut-på-finansieringståget kör över en.

Onsdag

Det finns dagar då solen bara skiner för mig. Då himlen skrattar sitt blåa, kluckande skratt av oförbehållsam glädje. Då har jag berg under mina fötter; klippor som gör mina val, mina tankar och steg framåt fasta av självklarhet. Då är jag tillfreds med mitt arbete. Då tävlar jag med solen och den är min vän. De där andra dagarna, när solen gått i moln, är det bara ångestdjävlar som trivs i mitt sällskap. Deras glädje över att få en doktorandsjäl att dansa omkring i går inte att ta miste på! Hur kan jag få dessa extremer att samsas?

Litteraturseminarium på eftermiddagen: härligt! Kreativa diskussioner, brottandet med tankar: Vad menar egentligen Latour? Har han verkligen ontologiska ambitioner? Åhhh, vå roligt det här är!

Torsdag

Försöker arbeta med avhandlingen. Vad är det jag skriver om egentligen? Jag ska sitta hemma och skriva under hela april. Inte ett enda möte ska jag gå på. Bara fokusera på avhandlingen. Jag vill ha det

här kapitlet klart innan sommaren.

Men, hur ska jag göra med det här avsnittet? Allt arbete med att försöka förstå verkar leda till att jag förstår allt mindre. Ingen tanke, inget språk verkar kunna fånga mer än fragment av det komplexa och ständigt föränderliga. Vetandet — det som har med visshet att göra — det bor nog någon annanstans än i tankar och ord. Stanna någon gång då! Sitt still, din förbenade verklighet, så att jag kan fånga dig, hålla fast dig och trycka ner dig i min modell; i min teori! PLATS!

Fredag

Rätta tentor. Obekvämlig verksamhet; att sitta och bedöma (döma!) andra människor. Men roligt också; att se hur mycket många har tagit till sig. En del texter är lysande. Kan man skriva så här bra efter bara en fyrapoängskurs? Otroligt proffsig!

Hämtar Kaffe. Hans kommer in. Vi måste skriva på studieplanen och skicka in den. Hmm, det är alltså det här jag ska leva efter under året som kommer. Signerar.

Tid för att skriva! Vart var jag nu: Malaria Multiple...

Wow, hur fort gick det där? Underbart att skriva när orden bara flödar! Äntligen kom jag på hur jag ska lägga upp texten; den där delen av empirin får gå som en röd tråd genom avhandlingen, en berättelse i berättelsen, som inleder varje kapitel. Det här blir skitbra! Jag svävar.

Gunilla Priebe

DOKTORAND VID AVD FÖR TEKNIK OCH VETENSKAPSSSTUDIER

Gunilla Priebe

Fristående kurser måste förbättra kontakten med arbetsmarknaden

DEN GAMLE MATEMATIKERN Euklides hade en elev, som inte uppskattade den abstrakta matematiken, utan ifrågasatte vad man hade för nytta av den. Euklides svarade med att be sin slav ge honom en slant, "eftersom pojken vill ha förtjänst på allt han lär sig" och relegerade därefter eleven.

Till skillnad från Euklides elev anser vi inte att alla delar av vår utbildning måste vara kommersiellt gångbara på arbetsmarknaden. Den högre utbildningen har ett stort värde i allmänbildning och personlig utveckling för studenter, något som vi tror kan förmedlas i såväl abstrakt matematik som i mer praktiska ämnen. Men vi hävdar att utbildningen också måste förbereda studenterna för den arbetsmarknad som väntar.

I rapporten "Efter C" av Joseph Schaller visas att bara 37 procent av de studenter som har läst en C-kurs vid

samhällsvetenskapliga fakulteten lyckas få arbetsuppgifter som stämmer överens med utbildningen. Lärarna är mycket bra på att förmedla ett vetenskapligt förhållningssätt och det teoretiska innehållet, men mindre bra på att lära ut praktiska färdigheter. Varför ägna så mycket tid åt att skriva uppsatser och lära in faktakunskaper, men betydligt mindre åt att skriva debattartiklar, planera verksamhet eller lära sig presentationsteknik? Om man söker arbete utanför akademien är det senare väl så viktigt för en samhällsvetare.

LIKNADE PROBLEM finns för fristående kurser på andra håll på universitetet. Den kommande STUG-rapporten visar att praktik och laborationer är en relativt ovanlig undervisningsform, men samtidigt en av de mest efterfrågade. Studenter som läser för att få en examen är dessutom mindre nöjda med sina lära-

re än de studenter som läser med bildning som mål.

Det finns lyckligtvis exempel på utbildningar som bemödar sig med att lotsa ut sina studenter på arbetsmarknaden genom att se till att de får de färdigheter som behövs. Vi vill gärna framhålla D-kursen i arkeologi, som lär studenter att skriva artiklar, att själva planera och att genomföra en inventering, och slutligen att skriva en ansökan om pengar för ett eget projekt. Ett annat sätt att bygga broar mellan utbildning och arbetsliv är den möjlighet till praktik som fristående kurs, som samhällsvetenskapliga fakulteten nu har inrättat. Vi kan även hämta exempel från universitet i Storbritannien där man inleder varje termin med individuell studievägledning om vilka kurser man bör läsa för att få en bra kombination i examen. Dessutom har naturvetenskapliga fakulteten medverkat till en skrift, som natur-

vetareförbundet tagit fram, där naturvetare presenteras för arbetsmarknaden.

Fem års universitetsstudier på fristående kurser har givit oss båda goda ämneskunskaper och ett kritiskt förhållningssätt, men vi har inte blivit rustade för arbetslivet och möts av ointresse hos arbetsgivarna. Vi anser därför att lärare bör öka färdighetsträningen i utbildningarna och låta studenterna få praktiska, problemlösande uppgifter som liknar arbetsmarknadens. Även utbildning som inte är yrkesförberedande bör vara arbetslivsförberedande och de flesta studenter varken kan eller vill bli forskare.

Mari Nilsson

ORDFÖRANDE GÖTEBORGS UNIVERSITETS
STUDENTKÄRER

Stina Edqvist

ORDFÖRANDE FFS SAMHÄLLSVETARSEKTION

Mycket att lära av Gillbergfall i Israel

NYLIGEN AVGICK professor Meira Weiss vid Hebrew University of Jerusalem från sin post efter en dispyt med universitets ledning. Professor Weiss, som är etnolog, har blivit anklagad för fusk i sin forskning. Anklagelserna rör hennes doktorsavhandling från 1980 men också den senaste forskningen hon bedrivit.

Uppgifterna har ursprungligen publicerats i Chronicle of Higher Education, 2005, volym 51, nr 23 (se databasen Academic Search Elite via UB). Jag stötte emellertid på fallet genom att den amerikanska Office of Research Integrity uppmärksammat det (ORI är en amerikansk myndighet som ansvarar för och utreder forskningsfusk mm – något som tyvärr saknas i Sverige).

ANKLAGELSERNA BÖRjade tidigt 2004 som huvudsakligen anonymt avsend e-post till dekanus, professor Ben-Yehuda vid den Samhällsvetenskapliga fakulteten. Universitet har tagit saken på allvar och vidtagit åtgärder genom att utreda det påstådda forskningsfusket. Man har kommit fram till att det finns grund för anklagelserna. Så här uttalar sig universitetet:

"In the wake of the heavy suspicions concerning the reliability of Prof Meira Weiss's scholarly work, a committee of experts was appointed. Prof Weiss who was notified of the establishment of the committee and of the allegations against her, was given an opportunity to respond in writing both to the original allegations against her and to the interim report of the committee. The committee, which carefully examined the allegations in light of Prof. Weiss's responses, found that there was prima facie basis for the allegations and thus recommend that she undergo disciplinary proceedings".

Universitetet har i en uppgörelse med Weiss medgivit henne en förtida pensionering, vilket också inne-

bär avbrytande av undervisning, handledning och forskning vid universitetet.

Professor Weiss har accepterat uppgörelsen därför att hon inte säger sig vilja driva en legal process som kulle kunna kosta henne stora pengar. Hon säger sig också ha förlorat sin tilltro till universitetet p g a hur anklagelserna mot henne behandlats. Enligt artikeln är hon särskilt arg över att utredningen begärt att få se hennes fältanteckningar, utskrifter av intervjuer med deltagande personer i forskningen och en lista över namnen på hennes deltagare och informanter.

Weiss hänvisar till the American Anthropological Association, vilken förbjuder sina medlemmar att avslöja sina källors konfidentialitet.

DET FINNS FLERA likheter med Gillbergfallet, men också några viktiga skillnader. Likheten är förstas att forskaren hänvisar till sekretess, vilket omöjliggör att utreda om påstått fusk är sant eller falskt. Och en viktig skillnad är att universitetet här gör en ordentlig utredning, vilken inte gjorts i Gillbergfallet av GU (intresset för forskningsetik vid GU är också oroande svagt, vilket manifesterats genom att man lagt ned Centrum för forskningsetik).

Det är alldeles klart att vi i Sverige behöver en organisation som handhar denna typ av problem i forskningen, där fusk och liknande riskerar att förstöra tilltron till forskare, vetenskap och sanning. Jag föreslår därför att det skapas en svensk motsvarighet till Office of Research Integrity (www.ori.dhhs.gov) samt att GU återupprättar Centrum för forskningsetik.

Sven Hemlin

FÖRESTÅNDARE FÖR DET NUMERA NEDLAGDA
CENTRUM FÖR FORSKNINGSETIK

Låt prefekterna få slippa ansvaret

FRÅGAN OM HUR universitetets institutioner ska styras är återigen aktuell. En av huvudfrågorna är om institutionerna ska ledas enbart av en prefekt eller om de ska ledas av en prefekt tillsammans med en styrelse bestående av representanter för lärare, studenter samt teknisk och administrativ personal.

Ett slående argument för prefektstyrelse har framförts av chefen för Sahlgremska akademien, Pam Fredman. I ett yttrande skriver hon att det är "tveksamt om en styrelse bestående av bland annat studentrepresentanter skall få utöva det direkta ansvaret för personal, ekonomi, lokaler, inredning och utrustning". Jag kan bara instämma i detta och på samma gång konstatera att det är tveksamt om akademichefer, professorer et al. skall få utöva det direkta ansvaret för utbildning och andra studentrelaterade frågor. Låt dem slippa detta, så kanske de klarar av att ansvara för personal, ekonomi och lokaler – frågor som ju inte på något sätt berör studenter. Eller...?

Jens Christian Berlin

STUDENT

I REMISSEN Sahlgremska akademins institutioner och råd är institutionsstyrelserna en del av den föreslagna organisationen. Härigenom tillförsäkras studenter och anställda inflytande. Prefekten har haft och kommer också att ha ett stort ansvar i den framtida organisationen. Då måste hon eller han också ha adekvata befogenheter.

Pam Fredman

SAHLGRENSKA AKADEMINS CHEF

Ledningens prioriteringar obegripliga

FÖR DRYGT ETT år sedan skrev jag en insändare till GU Journalen med den provokativa rubriken ”Minst en varslad administratör per varslad lärare”. Orsaken var det omfattande varsel som lagts vid institutionen för kemi. Undermeningen var naturligtvis att protestera mot att universitetsstyrelsen och underställda nämnder vid ekonomiska svårigheter trycker problemen längst ned i maktstrukturen, dvs till lärarna och själva kärnverksamheten. Lärarna utgör en grå massa som makthavarna inte behöver möta särskilt ofta. Självklart är

det lättare att varsla dessa än de kollegor man möter nästan dagligen.

Vi kan nu summera resultatet av varslen vid kemi i form av personer som inte längre finns på GU:s avlöningslista. Dessa består av 3,5 professorer samt en lektor. För ytterligare en professor är läget fortfarande mycket ovisst. Samtliga lärare var aktiva forskare vid GU med betydande anslag från Vetenskapsrådet och andra externa bidragsgivare. En lektor och 1,5 professorer var ekonomiskt ”självgående” och anställdes därför nästan omgående av Chalmers. Vid en av

Vetenskapsrådet genomförd internationell ämnesutvärdering tilldelades en av de uppsagda professorerna det ovanliga betyget ”outstanding”.

Utan större förhoppning om svar eller klarläggande undrar jag nu om appellen i det tidigare inlägget givit något resultat. Jag avser då inte administrativa besparingar på lokaler, det har vi många på kemiinstitutionen. Jag avser inte heller personer som frivilligt valt avtalspension eller liknande. Det har vi också många på kemi. Frågan gäller hur många inom administrationen som, i likhet med

kemilärarna, plötsligt och totalt oförberedda kallats in till chefen och meddelats att de är varslade om uppsägning.

Självklart när jag en misstanke att antalet sådana personer är mycket nära noll. Detta kan i så fall tolkas antingen som att alla inom administrationen är ”outstanding” i ett internationellt perspektiv eller som att universitetets styrelse och dess underordnade nämnder har, mildt uttryckt, svårbegripliga prioriteringar.

Daniel Jagner

Replik till Daniel Jagner

DET BLIR TYVÄRR allt vanligare att universitetsanställda måste sägas upp på grund av arbetsbrist (som oftast beror på pengabrist). Det som Daniel Jagner egentligen frågar är hur man prioriterar i sådana fall. Inom Göteborgs universitet har vi en organisation som kännetecknas av långtgående delegation av såväl ansvar som befogenheter. Fakulteter och institutioner har stor frihet i disposition av de resurser som ställs till förfogande. Med denna frihet kommer också ett ansvar, att hålla sig inom de budgetramar som anges, vilket i värsta fall kan innebära uppsägningar. Daniel Jagner, som tidigare haft prefektuppdraget och väl känner till detta, verkar dock vilja att ansvaret ska återtass på högre nivåer när uppsägningar blir oundvikliga. I så fall måste man skrota hela delegationssystemet och återgå till centralstyrning, vilket skulle utgöra ett enormt steg tillbaka.

Dessutom undrar jag vilka administratörer Daniel Jagner tänker säga upp. Den inventering som gjordes i samband med RESKO-projektet visar att Naturvetenskapliga fakultetens kostnader för administration ligger bland universitetets lägsta som en andel av omsättningen. Denna inventering visar också att fakultetskansliet svarar för en ovanligt liten andel av administrationskostnaden: huvuddelen finns på institutionsnivå, där prioriteringar bäst kan göras.

David Turner

DEKANUS, NATURVETENSKAPLIGA FAKULTETEN

SOM PREFEKT på institutionen för kemi kan jag bara beklaga att uppsägning av lärarpersonal var nödvändig för att på den tid som universitetsstyrelsen fastslagit komma i ekonomisk balans. Kemiinstitutionen har genomgått en organisatorisk förändring för att stärka verksamheten och utnyttja resurserna på ett effektivt sätt. Den nya organisationen är förvisso slimmad avseende lärarpersonal men även avseende teknisk och administrativ support.

Elisabet Ahlberg

PREFEKT, INSTITUTIONEN FÖR KEMI

SKRIV TILL GU JOURNALENS DEBATTSIDA

Skriv kort och kärnfullt, cirka 350-400 ord, inte mer än 700 ord. Uppge alltid namn och adress till redaktionen, men i tidningen kan du vara anonym eller skriva under pseudonym.

Redaktionen förbehåller sig rätten att korta insända manus. Manusstopp för nästa nummer är den 3 juni.

”Kvalitetskriteriet är uppfyllt”

NATURVETENSKAPLIGA FAKULTETEN vid GU har i år sjösatt ett nytt system för omfördelning av fakultetsmedel för forskning: de sk plattformarna. Systemet fungerar så att pengarna delas ut efter ansökan från forskargrupper om medel till projekt eller hela områden, och tanken är att samarbete över ämnesgränser skall prioriteras.

Vi är många som har varit skeptiska till den nya modellen. En del av kritiken bottnar i att vårt forskningsfinansieringssystem redan idag tyngs av ett alltför stort beroende av externfinansiering och att fakultetsmedlen därför inte bör fördelas på samma sätt som externa medel. En annan oro har varit att fakulteten inte – i motsats till till exempel VR och SSF – förfogar över tillräckliga resurser för att kunna göra en saklig bedömning av förslagen. Vid de fakultetsgemensamma möten som hållits om plattformarna har också motståndet mot förslaget varit kompakt, något som dock inte har hindrat fakultetsledningen att göra verklighet av sina planer.

För att bedöma de till slut 32 inkomna förslagen, som rör områden från astrofysik till hantverksvetenskap, tillsatte fakulteten en grupp på fem personer, ledd av dekanus David Turner. Resultatet av deras arbete finns som bilaga till protokollet från fakultetsnämndens möte den 7/3 och erbjuder en mycket intressant läsning. Vart och ett av förslagen har bedömts utifrån 6 kriterier, varav ”kvalitet” är ett. Kvalitetsbedömningen har mynnat ut i att alla förslag utom 3 har fått bedöm-

ningen: ”Kvalitetskriteriet är uppfyllt”.

Smaka på den frasen: ”Kvalitetskriteriet är uppfyllt”. Ta ett djupt andetag, låt den rulla runt på tungan, och låt alla dess implikationer strömma ut i hjärnan. Mycket klarare än så kan inte ett ställningstagande för medelmåttighet formuleras. Alla förslag som ligger över en viss tänkt miniminivå har på detta sätt blivit lika i kvalitetshänseende, och gruppen kan gå över till att bedöma de kriterier där den har verklig expertis: Stämmer förslaget med fakultetens profil? Bygger det på ”samverkan”? (Märkligt nog premieras inte forskning som i enlighet med universitetets måldokument avses att bedrivas ”mitt i staden”, men det kan nog komma i nästa omgång.) Inte bara medelmåttighet, utan också anpasslighet, är alltså kungord när naturvetenskapliga fakulteten fördelar forskningsmedel.

Man kan naturligtvis se det här som ett skämt, och som många gör avfärda det hela med en huvudskakning och en suck. Men hela affären är egentligen djupt allvarlig och kommer att få stora konsekvenser för hur fakultetens och universitetets forskning utvecklas. Att bedriva forskning på hög internationell nivå är inte lätt och de bland oss som faktiskt gör det behöver stödjas istället för att motarbetas av universitetets ledning. Vi har inte råd med amatörmässigt ledarskap!

Bo Berndtsson

PROFESSOR VID INSTITUTIONEN FÖR MATEMATISKA VETENSKAPER

Replik till Bo Berndtsson

BO BERNDTSSON VILL HÄVDA att Naturvetenskapliga fakulteten har hittat på ett fyndigt sätt att styra över fakultetsanslaget till medelmåttig forskning. Det är synd att han inte har tagit tid att läsa igenom det pågående plattformsprogrammet, se <http://www.science.gu.se/intranet/namnden/protokoll/050307.pdf>

Bo Berndtsson skriver helt rätt att det är samarbete över ämnesgränserna som prioriteras. Fakultetsnämnden beslutade att sjösätta detta program efter omfattande diskussion i flertal öppna kollegiemöten under våren och hösten 2004. Plattformförslagen har tagits fram av fakultetens lärare genom en ”bottom up”-process och har lagts ut på fakultetens intranät. Fakultetsnämnden har därefter valt ut 14 förslag som får strategisk satsning under 2005. Fakultetsnämnden har inte gjort något försök att rangordna förslagen efter kvalitet – jag håller fullständigt med Bo Berndtsson att fakultetsnämnden saknar förutsättningar för att göra en sådan rangordning själv. Nämnden har däremot valt ut förslag som har förutsättningar att utvecklas till strategiskt viktiga projektområden för fakulteten. Den strategiska övervägande står fakultetsnämnden för. Men det räcker inte med bara spännande idéer. En vik-

tig förutsättning är också att projektgruppen har förmåga att finansiera och bedriva projekt under ett antal år, alltså att det finns flertal tillsvidareanställda lärare i gruppen, och att dessa har visat förmåga att få anslag från VR och övriga forskningsråd. Därmed skrivningen ”kriterier uppfyllda”.

De grupper som får strategiska satsningar under 2005 ska i september lämna in fördjupade projektplaner som ska granskas av externa sakkunniga (ett moment som inte kommenteras i Bo Berndtssons skrivelse). Därefter beslutar fakultetsnämnden om framtida strategiska satsningar.

Varför arbetar fakultetsnämnden på detta sätt? Fakulteten som helhet har svårt att hävda sig mot övriga naturvetenskapliga fakulteter i Sverige. Resultaten från ansökningar till starka forskningsmiljöer är inte lysande, inte heller den totala tilldelningen från VR (några starka områden till trots). Fakultetsnämnden anser att fakultetens forskning behöver förnyelse, en nytändning, en tydligare profilering. Plattformprogrammet är ett led i denna process, och syftar till att stödja utveckling av högkvalitativ grundforskning av strategisk betydelse.

David Turner

DEKANUS, NATURVETENSKAPLIGA FAKULTETEN

Få satsningar på miljövänliga färdsätt

- ▶ Universitetet erbjuder ca 2 000 parkeringsplatser till förmånligt pris men inte ett enda busskort.
- ▶ Bilens får ofta inomhusgarage medan cykeln i många fall får stå ute, utan vare sig tak eller ställ.
- ▶ Universitetet betalar varje år ut flera miljoner kronor i bilersättning men inte en krona i cykelersättning.

DE FLESTA MÄNNISKOR har insett att trafiken och våra resor är ett av dagens stora miljöproblem. På GU har man diskuterat flera åtgärder för att få personal och studenter att välja mer miljöanpassade resvanor. Bilpooler är en sådan åtgärd som skulle innebära att man inte tvingar människor som behöver bil i tjänsten att ta sin egen bil till arbetet. Subventionerade månadskort till kollektivtrafiken har också diskuterats, men det kan bli dyrt då skattekostnader tillkommer. Man har även diskuterat regler där bilersättning inte betalas ut för resor inom centrum utan att man istället erbjuder ”100-kort” för resor med kollektivtrafik. Ett annat sätt att uppmuntra till miljövänligare resande är att se till att det finns tjänstecyklar.

När man diskuterar åtgärder för att skapa motiv för miljöanpassade resvanor kommer ofta argumentet att universitetet inte ska subventionera resor, att det skulle kosta för mycket och att det inte skulle vara rättvist att sponsra vissa anställda för att de väljer att resa på ett annat sätt än den övriga personalen. Men att tro att universitetet inte lägger sig i resvanorna idag stämmer inte och det är nödvändigt att GU tänker igenom vilken utveckling man vill bidra till.

Många organisationer i Göteborg har redan insett detta och genom enkla åtgärder försöker man hitta nya

Jämförelse mellan utsläpp för bil och kollektivtrafik i Gbg	Koldioxid (CO2)	Kväveoxider (NOx)	Kolväten (HC)	Partiklar (PM)
Utsläpp per personkilometer kollektivtrafik	26 gram	0,16 gram	0,001 gram	0,001 gram
Motsvarande utsläpp ensamåkare i bil	10 ggr mer	7 ggr mer	2000 ggr mer	30 ggr mer

Källa: ”Huvudvägen – din guide till nya vägvanor” Göteborgs stad Trafikkontoret och Vägverket.

grepp som motiveras utifrån både miljö, hälsa och ekonomi.

Förhoppningsvis innebär dock Cityuniversitetet att kollektivtrafiken ökar eftersom den blir mer attraktiv både för tjänsteresor samt resor till och från universitetet. Det finns ju anställda som behöver bil i tjänsten och som inte kan bära de ökande parkeringskostnaderna. För deras räkning skulle universitetet kanske kunna erbjuda bilpooler. Länsförsäkringar och Trafikkontoret i Göteborg har satsat på denna lösning och utnyttjar bilpoolföretaget Sunfleets miljöbilar.

ATT GÅ OCH ATT CYKLA är överlägset ur energi- och miljösynpunkt. Även kollektivtrafiken är mer fördelaktig än att köra bil. Nedanstående tabell visar hur mycket större utsläppen blir för bil jämfört med kollektivtrafik.

Att cykla är positivt ur hälsosynpunkt. Inte minst för den som har ett stillasittande arbete. Allt fler arbetsgivare inser vikten av att inspirera sina medarbetare till nya resvanor och ser till att det finns ”cykelförmåner” som duschmöjligheter, cykelgarage och tjänstecyklar.

SU har lyckats få 1 600 medarbetare att anmäla sig till den årliga cykelutmaningen som bl a arrangeras av Göteborgs stad. Chalmers har interna utlottningar bland de egna deltagarna och har dessutom erbjudit

dem en cykelhjälm. GU lyckades förra året bara skrapa ihop 27 tappra själar som antog cykelmaningen att under en viss tid cykla till och från arbetet eller i tjänsten.

Om cykling ska få någon betydelse i miljöarbetet måste det ersätta bilåkning. Ett sätt att skapa förutsättningar för det är att se en ”cykelplanering” på bilisters vis. Bilister är vana vid bekvämlighet, bra framkomlighet och vägvisning samt hög säkerhet – det samma borde gälla för cyklister.

Kom ihåg att som du åker idag mår barnen i Göteborg i morgon. Tänk att du vanligtvis åker 1000 mil i egen bil, men bestämmer dig för att hädanefter ska 400 mil åkas med kollektivtrafik och 100 mil per cykel. Då minskas mängden cancerframkallande partiklar till hälften.

Tips:

- ▶ Hur kan GU inspirera sina medarbetare att cykla mer? Skicka in dina önskemål till Miljöenheten på mls@miljo.gu.se
- ▶ Gör ditt resval på www.trafiknu.se
- ▶ Räkna ut dina vinster på www.nyavagvanor.se

Eddi Omrcen
MILJÖCHEF GU

En midvinternattsdröm, del 1

– **ÄNTLIGEN**, suckar den akademiske medelåldersmannen.

Han lutar sig bekvämt bakåt i den statliga tjänstestolen med invagningsautomatik, knäpper händerna bak den växande flinten och slänger upp Armani-44:orna bland pappershögarna på skrivbordet.

– Äntligen har jag nått mitt livs mål som vetenskapsman, fortsätter han. Jag har blivit centralbyråkrat. Nu behöver jag inte längre ägna all min tid åt att söka etiska eller oetiska forskningsanslag. Nu får jag mitt livsuppehälle per automatik. Och, som lök på laxen, så får jag styra och ställa över mina gamla forskarkolleger. Några av dem ska, min själ, få igen för gammal ost!

– Men meningen är väl att du skall vara ombud för dina forna medarbetare och inte deras översittare, påpekar jag lite försynt.

– Jo, det kan du tro, flinar byråkraten. Nej, nu ska de fanimej få se på ett perfekt styre! Redan som spoling var jag en jäkel på att mobba folk. Den konsten har jag finslipat, så till den grad, att jag knappt märker av den själv. Det ska däremot andra få göra.

– Men ..., protesterar jag.

– Inga fler urbot ”men” om jag får be, avbryter mannen mig bryskt. Demokratinördarna kan ta sig i häcken! Nu gäller det att städa upp efter alla flumskal-

lar som härjat i maktens korridorer. Både centralt och perifert. Det är många gamla stofiler som måste oskadliggöras. Men det är lättare sagt än gjort. De akademiska gengångarna blir ju ständigt fler och fler. Och mer och mer påstridiga.

Upprördheten tvingar honom att göra en kort andhämtningspaus. Sedan fortsätter han:

– Moderna och dynamiska beslutsfattare, som vi, vill inte gå i några äldre kollegers ledband, förstår du. Vi vill fatta våra egna beslut, även om gamla överenskommelser måste rivas upp och protesterna mot vårt nytänkande blir högljudda. Modern kreativitet och progressivitet kräver lomhårdhet av sina utövare. Som höjdare häckar man ju inte i Va’sa’parken för inget!

Överkuckun log i ett tillfälligt anfall av självironi.

– Men, envisas jag, hur går det då med den officiellt omhuldade dialogen vid vår utbildningsanstalt?

– Om du bara visste vad vi dialogiserar innan vi fattar våra beslut! Visserligen internt och annorlunda. Men ändå. Allt tjat om bristande tvåvägskommunikation är bara kvalificerat skitsnack. Om vi ständigt skulle ta hänsyn till vad allmogen tyckte och tänkte så skulle det bli kaos. Den ena handen skulle aldrig veta vad den andra gjorde. Nej, centralisering är nyckelordet för dagen. Ett överklokt ledarskap är bästa

dräng. Då behövs inga vetenskapliga råd. Och inga nya ambassadörer heller. Det räcker med oss i toppskiktet. Ambassadörskap är inget för snorungar. Någon djävla ordning måste det vara på ett halvkommersiellt utbildningsföretag!

Mannen gör en konstpaus och stirrar upp i taket, som om han väddar om kraft från högre makt.

– Jag gillar tanken på att vi ger ut t-shirts med till exempel texten: ”Jag tycker som chefen”, fortsätter han. Det är innovativt och käckt. Och även om efterfrågan på plaggen inte blir stor, så kan det nog bidra till fler ”vi-känslor” ute på fältet. Kanske kan det också dämpa de anställdas irriterande skrivklåda. Som det ser ut just nu, så försöker de dränka oss i propäer och besvärsskrivelser av olika slag. Men, sanningen att säga, så struntar jag helhjärtat i alla snigelpostbrev och mails. Som akademisk supernova har även jag lärt mig fungera som ett svart hål, som slukar allt och inget ger åter!

Höjdaren skrockar belåtet.

Guido Satir

Vad är Forsknings- och innovationsservice?

Den första februari slogs GU Affärsutveckling, Forskningsfinansiering och Kontaktsekretariatet samman och heter numera Forsknings- och innovationsservice.

– **SAMMANSLAGNINGEN** innebär att vi fått en ny och kraftfullare organisation där vi kan samarbeta på ett bättre sätt än tidigare, förklarar enhetschef Claes Jansson. Vi blir också lättare att hitta även för dem som inte vet exakt vilken typ av hjälp de behöver.

Enheten som ingår i Externa relationer, erbjuder olika typer av stöd till forskare, lärare och studenter – och det kostar ingenting att få hjälp.

– Bland annat ger vi affärsrådgivning och affärsjuridisk rådgivning till den som vill kommersialisera kunskap eller idéer. Tidigare var det mest medicinare och naturvetare som vände sig till oss men nu får vi också många uppdrag från Samhällsvetenskapliga och Humanistiska fakulteterna och även konstnärerna, inte minst från HDK, vänder sig allt oftare till oss. Det behöver alltså inte handla om att söka patent utan kan lika gärna gälla råd och stöd för att bilda en enskild firma eller hjälp med att hitta samarbetspartner. Under 2004 fick 75 projekt affärsrådgivning, varav 40 studentprojekt, och 13 nya företag bildades med hjälp av GU Affärsutveckling.

Stöd till uppdragsforskning och uppdragsutbildningar är andra viktiga delar av avdelningens verksamhet.

– **DET ÄR JU INSTITUTIONERNA** som sköter uppdragsforskningen och uppdragsutbildningen men de kan behöva stöd exempelvis om vilka regler som gäller eller hjälp med avtal, förklarar Jörgen Kyle. Och den kund som söker sig till oss kanske inte alltid vet exakt vart man ska vända sig, särskilt om man vill ha en tvärvetenskaplig uppdragsutbildning, och då kan vi förmedla kontakter.

Förra året slöts 99 avtal rörande uppdragsforskning med hjälp av avdelningen. Den totala omslutningen var 104 miljoner kronor.

Uppdragsutbildningen omfattar cirka 90 miljoner kronor på årsbasis och det blir allt vanligare att universitetets stora bredd utnyttjas i gemensamma uppdrag.

ENHETEN STÖDJER OCKSÅ institutioner och utbildningsprogram när det gäller studenternas tillgång till externa examensarbeten och praktikplaceringar.

Enheten hjälper också forskare som söker externa medel, framför allt inom EU:s ramprogram, men även från andra finansierare.

– Vi hjälper bland annat till med ansökningshandlingar, budgetberäkningar, kontraktshandlingar och löpan-

de projektstöd, förklarar Margareta Ahlqwist. EU-kommissionen ställer till exempel nya krav på revisionsintyg och vi kan hjälpa till med detta på ett enkelt och snabbt sätt. För EU-projekten finns en handläggningsordning på GU som dessutom innebär att samtliga EU-ansökningar och kontraktsunderlag och kontrakt ska gå genom forskningsservice. Hittills har över 60 projekt godkänts inom 6:e ramprogrammet. Nu är planeringen för 7:e ramprogrammet redan i full gång, vilket engagerar oss mycket.

– Att vi numera heter Forsknings och innovationsservice, eller Research and Innovation Services, kommer att underlätta våra internationella kontakter. Så heter liknande enheter på många håll i Europa, förklarar Claes Jansson.

För mer information: www.gu.se/forskninginnovation

FAKTA

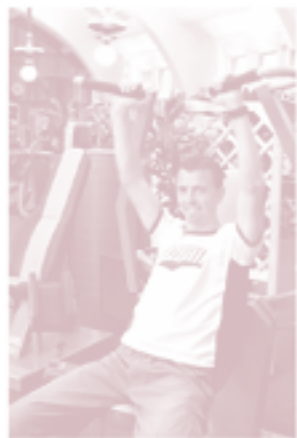
För affärsrådgivning kontakta:
Niklas Fernqvist
Uppdragsutbildning och omvärldskontakter: Jörgen Kyle
Affärsjuridik: Peter Kim, Therese Wiksten, Sara Dahlberg (barnledig)
Redaktör för Nationella X-jobbpoolen: Karin Lidberg
Forskningsservice: Margareta Ahlqwist, Cecilia Grevby, Bertil Bertilsson Uleberg.

Nybliven professor unik i Sverige

KARIN BORENÄS installerades den 16 april som professor i oceanografi och blev därmed Sveriges första kvinnliga professor i ämnet.

– Jag har främst arbetat med teoretiska modeller för beräkning av djupvattenflöden genom sund och över trösklar som är så pass breda att man måste ta hänsyn till de effekter som uppstår på grund av jordens rotation. Modellerna har använts för att uppskatta transporten av djupvatten genom Danmarkssundet, Färö-Bankkanalen och Gibraltar sund ut i Atlanten. Dessa utflöden har stor betydelse för den allmänna cirkulationen i Nordatlanten.

När Karin Borenäs disputerade 1988 blev hon också landets första kvinnliga doktor i ämnet.

Fysiken Gibraltarvägen
Gibraltarvägen 39-41 • 031-30 69 30
Fysiken Kaserntorget
Kaserntorget 11 • 031-10 69 50

FYSIKEN

WWW • FYSIKEN • NU

Vi bjuder på sommarträningen

Köp något av Fysikens 12-månaderskort nu så får du tiden fram till 31 augusti på köpet!

Läs mer om vårt sommarerbjudande på www.fysiken.nu
Erbjudandet gäller från 25 april till 31 juli 2005.

Som anställd vid universitetet eller Chalmers har du alltid förmånspris på Fysikens träningskort. Prisexempel: 12-månaders Alphakort som gäller för all Fysikens verksamhet – gym, gruppträning, bollsporter – kostar för universitetsanställda 3995 kr, autogiro 350 kr/månad (ordinarie pris 4895 kr, autogiro 425 kr/månad).

GU reste österut

UNDER LEDNING AV rektor reste en delegation från GU de första två veckorna i mars till fyra länder i Asien.

– Det handlade om att fördjupa samarbetet med universitet vi redan har kontakt med men också om att knyta nya kontakter, berättar Bent Jørgensen, som organiserade resan. Vi fick också möjlighet att träffa personer i beslutsfattande positioner. Men inte minst viktigt var att få en inblick i denna betydelsefulla region. Asien är ju en del av världen som är på stark framfart med oerhörd betydelse ur ekonomisk, politisk och kulturell synvinkel. Mer än hälften av jordens befolkning bor i Asien och Sydostasien har blivit en brännpunkt med de farligaste konflikterna i världen. Det är alltså väldigt viktigt att vi försöker förstå denna världsdelen.

Målet med resan var bland annat att undersöka vilka möjligheter som finns för ett ökat utbyte av lärare och studenter. I förlängningen kan det också handla om forskarsamarbete.

– Bland annat vill vi få igång samverkan om hållbar utveckling och bygga upp strategiska samarbeten som sträcker sig längre och är bredare än de vi har nu. Studentutbytet med de här länderna är ganska ojämnt. Från GU:s sida är det främst handelshögskolestudenter som är intresserade. Och de asiatiska studenterna vill helst åka till engelskspråkiga länder. Det innebär att vi får göra en extra insats för att locka studenter till oss.

Under resan undertecknades samarbetsavtal med Thammasat University i Bangkok, University of Sains i Penang, University of Malaya i Kuala Lumpur, båda i Malaysia och med Indian Institute of Science i Bangalore, Indien.

Sök stipendier

NU ÄR DET DAGS IGEN för Göteborgs universitets forskningsfond: Forskare, även emeriti, forskarstudenter vid Göteborgs universitet som önskar bedriva sin verksamhet vid annat universitet för att tillföra det egna universitetet unik kompetens. Ansökans belopp får avse högst 80 000 kronor. Studieresor för teknisk och administrativ personal, bibliotekarier med flera. Ansökans belopp får avse högst 30 000 kronor.

Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-samhällets gåva avseende fyra forskningstipendier om vardera 50 000 kronor för att möjliggöra yngre forskares forskningsvistelser vid andra europeiska lärosäten.

Övriga bidragsgivare är: Mary von Sydows f. Wijk Donationsfonds gåva, Elof Hanssons Stiftelses gåva, de västsvenska kommunernas och landstingens gåva

Ansökan skall vara inkommen till Jubileumsfonden, Göteborgs universitet, Box 100, 405 30 Göteborg, senast den 3 maj 2005. www.gu.se/aktuellt/doc/jubileumsfonden.html

Tidsandan begränsar forskaren

text: KAJSA ASKLÖF illustration: EVA-LENA HEDVALL

Forskarrollen formas av sin tid. Idag ägnas mycket kraft åt mainstream-forskning medan det nydanande får allt mindre plats. Systemfel gör att även bra forskare sorteras ut. De som finns kvar putsas på sin CV mer än de bygger upp bra institutioner. Det är några forskares syn på hur tidsandan begränsar forskaren.

NÄR PROFESSORERNA enligt den tyska traditionen installerades på en lärostol, varifrån de tryggt kunde bygga upp sina institutioner, liknade de bilden av en biskop – hederlig med omutlig auktoritet, berättar Sten Jönsson, professor i företags ekonomi.

– På den tiden var man något när man var professor. Man fick tänka på vad man sa, eftersom folk trodde att det var sant.

Idag tycker han att vi går mot ett konkurrens-samhälle där det mest handlar om att producera artiklar internationellt.

– Idag är det mitt ansvar att meritiera mig och få till en bra CV, och då har jag inte tid att bygga upp en institution. Förr var det en bra professor som skyddade dig, idag är det din CV, säger Sten Jönsson.

Istället för att anamma det amerikanska systemet hade han hellre sett att vi hade behållit systemet där professorn bygger upp sin institution och där man bygger upp olika kompetenscentrum.

– Individorienteringen där du ska förkovra dig själv kommer i motsättning till att bygga samhällsviktiga institutioner. Ingen tar ansvar för samhällets bästa.

DEN SOM RÄKNAS som framgångsrik forskare idag är den som publicerar sig i de mest ansedda tidskrifterna, enligt Sten Jönsson. Från att ha suttit säker i sin lärostol tills livet i stort sett var över, måste nu forskare överleva på externa medel och projektanställningar på tre år.

– Systemet sorterar ut dem som inte passar för forskningen, men jag tror också att det sorterar ut många bra forskare. I vårt ämnesområde är det en väldig dominans av mainstream-forskning.

Anledningen är att tidskriftsredaktörerna blir överhopade av forskningsartiklar, och de måste använda nästan fabriksliknande metoder när de ska välja vilka som ska publiceras, menar Sten Jönsson. Då gäller det för författarna att anpassa sig efter den norm som gäller, även om den egentligen inte stämmer så bra överens med den egna praktiska verkligheten. Det leder också till ett avstånd mellan praktiken och akademien, speciellt inom samhällsvetenskapen.

– Vi har ett grundansvar gentemot samhället. Jag kan bli högtidlig och prata om demokrati, jämlikhet och etik, men det är svårt att driva de relevanskriterierna i en kultur som odlar mainstream-forskning genom kravet på internationell publicering.

Sten Jönsson anser att det behövs forskare på olika funktioner. Dels elitforskare som sysslar med internationell konkurrensforskning, dels forskare med en samhällsfunktion.

– Vi har ett systemfel. Systemet belönar egoism eller personlig utveckling. Men vi har större behov av starka institutioner än någonsin. Mainstream är en konservativ kraft. Toleransen mot avvikande ansatser är begränsad. På det viset sker det en olämplig utsortering.

Även om intelligens inte är någon nackdel när man forskar, tror han inte att det är det som avgör.

– Nej, jag känner personligen en hel del dum-bommar.

” Forskare som ifrågasätter rådande strukturer får inte forskningsmedel lika lätt.

BIRGER SIMONSON

Vad är det då som avgör vem som blir den framgångsrikeforskaren?

– Det gäller att satsa rätt. Ibland visar det sig att det inte blir något. Då blir man bortsorterad och det ganska obehagligt. Akademin är full av människor som innerst inne upplever sig som misslyckade. Det finns också de som anser att de lyckats för att de är intelligenta, fast det egentligen är slumpen som avgjort.

Sten Jönsson tycker att det finns många sätt att misslyckas, och att en del som upplever sig som misslyckade verkligen inte är det. Ibland är ambitionerna för höga helt enkelt. På hans egen institution finns stjärnforskaren Barbara Czarniawska, som många har som förebild, vilket bäddar för missnöje om man har dagstider att passa.

– Vi kan inte ha Stefan Holm som förebild (världsmästare i höjdhopp). Det kan sluta illa på grund av för höga ambitioner. Det är det svåraste som finns att prata med någon som man inte tror passar för det här eftersom de blir sjuka av det.

Ett sätt att hantera en känsla av misslyckande är att säga att man ”offrar” sig för institutionen genom att ta på sig undervisning så att man inte hinner forska.

– Om man gör det måste man göra det med öppna ögon och markera värdet av att undervisa. Om man lever kvar i föreställningen att man hade blivit nobelpristagare om man inte offrat sig, så kan man bli en surgubbe.

NÄR STEN JÖNSSON tänker igenom de 25-30 doktorander han handlett och vilka karriärer som väntat dem så tvingas han konstatera att han nog inte är så bra på att vid rekryteringen förutsäga vilka som ska bli framgångsrika.

– De flesta doktorander kan med rimlig handledning nå professorskompetens, och sedan finns det förstås världsstjärnor. Jag tror att det finns mer potential än vi kan locka fram hos människor. Många råkar illa ut eller känner sig misslyckade som inte borde göra det.

Birger Simonson, professor i historia vid institutionen för arbetsvetenskap, är orolig för att det blir mindre fri forskning när professorer befordras istället för att installeras på en lärostol. De gamla professorerna hade 125 undervisningstimmar mot lektorernas 400, och kunde forska om vad de ville.

– Nu är de beroende av styrda externa forskningsmedel och måste forska allt mer inom områden som bestäms av andra.

Pengar styr forskning på olika sätt. Ett är att allt fler söker pengar ur de fonder som finns. Även om antalet EU-fonder ökar, så har de förbehållet att de kräver medfinansiering av universitetet, vilket ytterligare binder upp institutionernas forskningsmöjligheter kring forskning inom huvudfåran berättar Birger Simonson.

– De har ofta bestämt forskningsresultaten på förhand. Där påpekas ibland redan i utlysningarna att man inte eftersträvar nya forskningsresultat utan implementering av redan kända resultat, vilka förstås också överensstämmer med EU:s politiska agenda. Det är riskabelt om samhällsforskarens roll blir mer att bekräfta än att ifrågasätta.

FRÅGAN ÄR OM vi forskar om rätt saker. En journalist som vill ägna sig åt den frågan skulle kunna ställa många kritiska frågor om forskningens relevans, tror Birger Simonson.

Framgångsrik forskning är den som ställer bra frågor och genererar bra analyser och viktiga svar, anser Birger Simonson. Ett annat tecken på framgång är förstås att det är en typ av forskning som tilldelas mycket forskningsmedel. Men det är inte självklart.

– Forskare som ifrågasätter rådande strukturer får inte forskningsmedel lika lätt. Det gäller att

känna vad som är gångbart, och ställa in sig i ledet. Originaliteten är på väg att försvinna.

Vill man vara strateg ska man satsa på forskning som är väldigt smal, anser Birger Simonson.

– Ju smalare och mer begränsat du beskriver ett forskningsområde, ju lättare får du pengar. Forskningsområden som sysslar med breda samhällsanalyser har det inte lika lätt. Vi har oerhört mycket forskning som sysslar med delar.

JAN HOLMGREN BELÖNADES med det Stora Nordiska Priset från Eric K Fernströms stiftelse i slutet av förra året. Priset på en miljon kronor fick han för forskning som han startade för tjugo, trettio år sedan. Två upptäckter ledde fram till ett drickbart koleravaccin. Den ena upptäckten var att kolerabakterien inte bara bestod av en enda molekyl utan att den hade två subkomponenter med intressanta uppgifter. Den andra upptäckten var att kartlägga en receptors kemiska struktur, den allra första. Det kunde Jan Holmgren göra tack vare "en viss skicklighet och mycket tur". Att hans svärfar var gangliosidkemist och kunde bistå svärsonen med några överblivna gangliosider (del av ryggmärgen) att pröva sina teorier på, spelade en viss roll. Och just detta, att på oväntade vägar hitta något helt nytt, är den typen av forskning som Jan Holmgren menar är den mest banbrytande. Därför ser han till att vid sidan av huvudspåret ha flera mer eller mindre vilda sidospår som en slags hobbyverksamhet, även om han vet att bara mellan var femte eller tionde idé visar sig vara hållbar.

– Stimulansen för oss alla är att göra den verkliga upptäckten. Annars blev ju det här ren industriforskning. Det måste vara en blandning mellan hårt strukturerat arbete och lite kreativitet.

Han berättar att Pasteur lär ha sagt att turen gynnar det förberedda anslaget. Och att det förmodligen var Stenmark som konstaterade att ju mer han

tränade, desto mer tur hade han med hundradelarna.

– Som forskare måste man kombinera öppenhet med ihärdighet och vara både flexibel och rigid. Är man intelligent så skadar det inte men jag tror inte att det är den högsta intelligensen som leder till de största framgångarna.

Mitt i den vetenskapliga disciplinen måste det finnas ett öppet sinne för oväntade, osannolika lösningar. Men banbrytande forskning blir inte alltid erkänd som det genast. När Jan Holmgren skulle publicera sina resultat i den mest lämpade tidskriften i USA blev han refuserad av den person som ansågs vara världsledande inom området. Han trodde helt enkelt inte på fynden, så Jan Holmgren fick skicka artikeln till en tidskrift i ett annat land.

– Det hör till att det finns ett visst motstånd mot nya saker, i synnerhet om de beskrivs av lite yngre forskare.

FRAMGÅNGSRIK FORSKNING är för Jan Holmgren inte bara den som bedrivs i attraktiva forskarmiljöer som är gynnade både när det gäller anslag och antal publicerade artiklar.

– Den allra bästa forskningen är den nydanande som har svårare att få acceptans och där forskarna kanske måste vänta länge innan andra börjar återupptäcka samma saker som de har gjort.

Lättast är det att bedriva mer osäker experimentell forskning som mycket ung, anser han. Med ansvar för en egen forskargrupp får det osäkra stå tillbaka för det etablerade, som visserligen kan vara bra men sakna de nydanande inslagen.

– Det är då desto viktigare att också samtidigt våga pröva nya vägar och ha modet och kraften, och tyvärr också det svåraste, att få ekonomiska resurser för att byta huvudriktning om något verkligt nytt och spännande hittas.

Även om forskare vet att de måste lägga måna-

der och år bakom resultat, kan de aldrig helt utesluta möjligheten att det plötsligt skräller till med något oväntat en eftermiddag. Några gånger har Jan Holmgren fått uppleva det som han stillsamt beskriver som "lyckliga stunder inom forskningen".

Ett par gånger har det handlat om "aha –resultat" i det lilla på laboratoriet, men det kanske allra mest spännande var när koleravaccinet för första gången visade sig fungera just så bra som han hade hoppats i en stor fältstudie i Bangladesh. Och när han ganska nyligen fick reda på att koleravaccinet också visat sig ha en mycket hög skyddseffekt i en ny studie i Afrika, även bland personer med hiv-infektion fick han bekräftat att 20 års arbete verkligen inte hade varit förgäves.

– DE TILLFÄLLENA ÄR oerhört tillfredsställande.

Det hade varit katastrof om studien visat att våra vaccinationsprovningar inte hade stämt i verkliga livet. Samtidigt tror jag att det gäller för alla som är framgångsrika att de inte kan gå omkring och vara så där lyckliga och glada i mer än en dag eller så. Sedan är det bara att arbeta vidare.

Perioder då dubier om den egna verksamhetens hållbarhet får nog alla forskare utstå, tror Jan Holmgren. Men hoppet om att göra något ännu bättre finns där alltid som en drivkraft.

– Ibland kan jag uppleva att jag gör för mycket av samma sak. Då letar jag lite mer desperat efter nyare och piggare saker.

Vad innebär det då när man får ett pris som Fernströmspriset?

– Att jag har haft tur igen. Jag har fått priser tidigare och det innebär egentligen ingen skillnad för verksamheten, men det är förstås ett tecken på en viss grad av framgång. Även om man alltid ska lita till sin egen intuition så är det aldrig fel om någon annan också säger att det man gör är bra.

 Gästkrönikan

En yrkesman är i första hand en god medborgare

ADVOKATEN OLA WIKLUND och straffrättsprofessorn Madeleine Leijonhufvud har i SvD (24/3 respektive 8/4 2005) tagit upp den påfallande bristen på intresse och respekt för mänskliga rättigheter och rättsstatens grundläggande spelregler, det vill säga, de avgörande grundbultar som skiljer "the West from the rest".

Wiklund drar slutsatsen att juridiska regler är otillräckliga för att förhindra maktmissbruk och kränkningar av mänskliga rättigheter i kristider. Reglerna "förlorar helt enkelt sin betydelse eftersom känslan av ansvar för reglernas och rättigheternas upprätthållande inte delas av politiker och ämbetsmän", skriver Wiklund. Han ställer sig tveksam till om vi "har domare med den karaktär och moraliska resning som krävs för att hålla emot när politikerna kräver att ändamålen skall helga medlen."

Leijonhufvud efterlyser en bättre juristkultur, och konstaterar: "Kännetecknet på en god jurist är inte att hon eller han kan alla lagar. Inte ens att kunna konsten att ta reda på vad som gäller – med den juridiska metod som är det centrala i universitetsutbildningen i juridik. En god jurist är en jurist som har förstått och tagit till sig de principer som är förutsättningen för en rättsstat."

Så rätt båda två har, när de hävdar det lika självklara som i dag negligerade: en yrkesman är i första hand en god medborgare som skall ta ansvar utifrån sin sakkunskap för att upprätthålla civilisation och humanitet.

HUR HAR VI HAMNAT I detta letargiska tillstånd – där intresset för och kunskapen om samhällets grundläggande värden blir allt svagare och där vi riskerar att allvarligt misslyckas med att överföra en rimlig grad av civilisatorisk kompetens till den yngre generationen i en tid då insikt och medborgerligt engagemang är nödvändigare än någonsin – och vad kan göras för att häva det?

En anledning är att humaniora, som en gång i tiden inspirerade och förankrade allt annat, under de senaste trettio åren har utsatts för en utdragen kvävningssprocess på alla utbildningsnivåer. Samtidigt har det som humaniora står för – de övergripande frågorna om mänsklig erfarenhet och visdom, om sammanhangsskapande – sällan eller aldrig haft större betydelse eller mer relevans än i dag.

UTAN DE INSIKTER som humaniora kan förmedla är även den mest avancerade yrkestekniska kompetens torftig och andefattig. Försedd endast med en sådan förmår ingen greppa livet och verklighetens komplexitet och omfattning. De inbyggda skyggglapparna döljer både världen och värden. Den ensidiga specialiseringen utarmar tankens mångfald, hindrar utvecklingen av fantasi och föreställningsförmåga. Den skapar en blind fläck för de stora livsfrågorna och sammanhangen och under-

FOTO: EVA ROSTH

gräver en reflekterande livshållning som annars kunde berika varje aspekt av livet. Den utarmar samhället på mänskliga värden och gör kunskap till ett kommersiellt projekt i stället för ett upplysningsprojekt. Den bidrar till en intellektuell nyfattigdom genom att avskärma studenterna från världen och driva in dem i ett intellektuellt celibat.

De värden som humaniora förkroppsligar är centrala och vitala för varje människa, för alla universitetsdiscipliner, för varje yrke och för ett civiliserat samhälle. De motverkar den förödande kombinationen av värdenihilism och teknokrati. De svarar för demokratis och rättsstatens näring: fria och självständiga människor som kan tänka själva och som har sammanhang klara för sig.

MEN I STÄLLET FÖR att ta fasta på detta instrumentaliserar vi utbildningarna alltmer, med intellektuell och emotionell åderlätning av studenterna – och senare yrkesutövare – som följd. Varje yrkesutbildning har sin egen effektiva mekanism för att beröva studenterna deras självkänsla och förmåga att tänka och resonera kritiskt på egen hand. De oönskade effekterna kommer av att utbildningar är ensidigt koncentrerade på yrkesteknisk kompetens och att alltför lite tid ägnas åt att utveckla och fördjupa studenternas humanistiska livshållning, vilja att värna det mänskliga i varje läge och förmåga att vara en god samhällsmedborgare. En yrkesutbildning måste med nödvändighet omfatta även detta.

En som var mycket medveten om detta var Felix Frankfurter, professor vid Harvard Law School och ledamot av den amerikanska högsta domstolen. Under sin tid i domstolen fick Frankfurter ett brev från en tonåring, som frågade honom hur man bör förbereda sig för att bli en bra jurist. Det finns goda skäl att återge Frankfurters svar.

Min käre Paul,

Ingen kan vara en riktigt kompetent jurist med mindre än att han är en bildad man. Om jag vore Du skulle jag inte bry mig det minsta om någon fackmässig förberedelse. Det bästa sättet att förbereda sig inför sina juridiska studier är helt enkelt att se till att man är en beläst och allmänbildad person. Uteslutande därigenom kan man erövra förmågan att med stor säkerhet använda det engelska språket i tal och skrift såväl som att utöva konsten att alltid tänka klart. Vägen dit går via genuin liberal education. Inte mindre viktigt för en jurist är det att odla sin föreställningsförmåga, sin fantasi, att studera berömda konstverk och lyssna till stor musik. Fyll Ditt intellekt genom att läsa och lagra intrycken av den goda litteraturen. Vidga och fördjupa Dina känslor så mycket som möjligt genom att med hjälp av andras erfarenheter ta del av världsaltets underbara mysterier. Och glöm allt som handlar om Ditt framtida yrke!

Lycka till

Din tillgivne Felix Frankfurter

FRANKFURTERS utomordentligt kloka råd gäller givetvis inte bara blivande jurister – de gäller alla! Inser vi inte detta – och handlar därefter snarast – kommer utbildningsväsendet att i allt större utsträckning producera – ja, så heter det ju numera, med Doris Lessings uttryck, tekniskt kompetenta barbarer, specialister som kan allt inom en snäv disciplin – men som inte vet vad empati och humanism är eller förstår betydelsen av dessa överordnade värden för ett civiliserat och värdigt samhälle.

Leif Alsheimer

UNIVERSITETSLEKTOR I RÄTTSVETENSKAP, FÖRFATTARE TILL
BOKEN BILDNINGSPRESAN – FRÅN ENSIDIG INSTRUMENTELL
UTBILDNING TILL SAMMANHANGSSKAPANDE BILDNING